

วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร  
ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม–ธันวาคม 2559)

การวิเคราะห์การสร้างมูลค่าส่วนเกินของอาจารย์มหาวิทยาลัย  
ด้วยทฤษฎีเศรษฐศาสตร์มาร์กซิสม์แบบตัวกำหนดคลื่นเกิน  
**The Analysis of Surplus Value Creation  
of University Lecturer with the Economic Theory  
of Overdeterminist Marxism**

นรชิต จิรสัตถธรรม\*  
(Norachit Jirasatthumb)

\*อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Jirasatthumb, N. (2016). 12 (2): 145-168

DOI: 10.14456/jssnu.2016.17

Copyright © 2016 by Journal of Social Sciences, Naresuan University:  
JSSNU

All rights reserved

## บทคัดย่อ

บทความนี้ใช้การวิเคราะห์ของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์มาร์กซิสต์แบบตัวกำหนดล้นเกินเพื่อมุ่งแสดงให้เห็นว่า อาจารย์มหาวิทยาลัยคือ กรรมาชีพวิชาการ บทวิเคราะห์แห่งกระบวนการทางชนชั้นหลักแสดงให้เห็นว่า อาจารย์มหาวิทยาลัยเป็นผู้สร้างมูลค่าส่วนเกินโดยการผลิตสินค้าวิชาการ ซึ่งก็คือรายวิชาที่หลากหลายนั่นเอง บทวิเคราะห์กระบวนการทางชนชั้นรองแสดงให้เห็นว่า ในการชำระไขซึ่งความสัมพันธ์แบบทุน ส่วนเกินที่ถูกผลิตให้ได้ออกซูดรีด โดยผู้ดูแลทรัพย์สินของคณะ/ภาควิชา (กรรมการประจำคณะ คณบดีและทีมบริหาร) กระจายและจัดสรรไปยังภาคส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าวิชาการ และบทความนี้ ยังเปิดเผยให้เห็นว่ากิจกรรมการผลิตสินค้าวิชาการเกี่ยวพันกับกระบวนการที่ไม่ใช่ชนชั้นที่อาจสามารถสร้างความขัดแย้งให้เกิดแก่การสร้างมูลค่าส่วนเกินของอาจารย์ได้

## คำสำคัญ

เศรษฐศาสตร์มาร์กซิสต์แบบตัวกำหนดล้นเกิน อาจารย์ มหาวิทยาลัย มูลค่าส่วนเกิน กระบวนการทางชนชั้นหลัก กระบวนการทางชนชั้นรอง กระบวนการที่ไม่ใช่ชนชั้น ความขัดแย้ง

## **Abstract**

This paper employs the analytical framework of the economic theory of Overdeterminist Marxism with the aim to illustrate that university lecturer is academic proletariat. The analysis of fundamental class process signifies that university lecturer creates surplus value by producing academic commodity which is the variety of academic courses. The analysis of subsumed class process reveals that trustees (boards of faculty, dean and administrative team) appropriate, allocate, and distribute surplus value to various recipients in order to maintain capitalist relationship. This paper also reveals that nonclass process could create contradiction to the surplus value creation of the university lecturer.

## **Keywords**

Overdeterminist Marxism, lecturer, university, surplus value, fundamental class process, subsumed class process, nonclass process, contradiction

## 1. บทนำ: ไปสู่การวิเคราะห์กระบวนการทางชนชั้นของอาจารย์มหาวิทยาลัย

**ม**หาวิทยาลัยเป็นอาณาบริเวณทางสังคมที่มีความซับซ้อน เพราะมีบทบาทหลายประการ ในเมืองแถมมหาวิทยาลัยถือเป็นสถาบันการศึกษามีพื้นที่หน้าที่เติมเต็มปัญญาให้ผู้เรียน เป็นพื้นที่ที่เปิดให้แก่เสรีภาพทางความคิดและการแสดงออก และผลิตงานวิจัยที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ในขณะเดียวกัน มหาวิทยาลัยต้องปฏิบัติตัวคืองค์กรธุรกิจ โดยมีการดำเนินกิจกรรมเพื่อแสวงหารายได้ และมีการบริหารรายรับ-รายจ่าย เพื่อให้สามารถมีทรัพยากร (รวมทั้งเงิน) เพียงพอต่อการผลิตซ้ำการคงอยู่ของสถาบันได้ อีกทั้งมหาวิทยาลัยยังเป็นพื้นที่ทางการเมือง ที่รัฐบาล (หรือสถาบันที่เป็นตัวแทนอำนาจรัฐ) สามารถใช้อำนาจผ่านมหาวิทยาลัยเพื่อผลิตซ้ำข้อควบคุมและอุดมการณ์ทางการเมือง<sup>1</sup> ในทางเดียวกัน มหาวิทยาลัยก็สามารถเป็นพื้นที่แห่งภาคประชาชนในการรวมตัวเมื่อพวกเขาต้องการตั้งกระทู้ในนโยบายต่างๆของรัฐบาล เห็นได้ว่ามหาวิทยาลัยเป็นพื้นที่ทางสังคมที่มีความซับซ้อนและแต่ละบทบาทสามารถขัดแย้งกัน ได้ (เช่น มหาวิทยาลัยในฐานะที่เป็นสถานศึกษาที่เน้นเสรีภาพทางความคิด กับ ในฐานะที่เป็นพื้นที่ทางการเมืองของอำนาจรัฐเพื่อวัตถุประสงค์ในการครอบงำย่อมมีความขัดกัน)

การไม่ละเลยความซับซ้อนของมหาวิทยาลัย ทำให้เราสามารถอนุมานได้ว่า อาจารย์มหาวิทยาลัยย่อมมีบทบาทที่ซับซ้อนด้วยเช่นกัน เพราะเขาหรือเธอย่อมต้องมีหน้าที่สอนนักเรียนตามแนวทางเสรีภาพทางวิชาการ ในเวลาเดียวกันก็ใช้พลังแรงงานเพื่อหารายได้เข้าคณะ/มหาวิทยาลัย และเลี้ยงชีพตนเอง อีกทั้งในหลายกรณีอาจารย์เข้าไปมีส่วนในการแสดงความเห็น และ/หรือเคลื่อนไหวทางการเมือง ดังนั้นบทบาทของอาจารย์จึงเกี่ยวพันถึงอัตลักษณ์ที่หลากหลายด้วย อย่างไรก็ตามในแวดวงวิชาการเศรษฐศาสตร์มีปัญหาสำคัญคือ การพิจารณาบทบาทของอาจารย์มหาวิทยาลัย โดยเฉพาะการพิจารณาจากวรรณกรรมเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก<sup>2</sup> ติดกับคตินิยมแบบลดรูป (reductionism) กล่าวคือ นักเศรษฐศาสตร์กระแสหลักลดทอนความซับซ้อนของมหาวิทยาลัย และบทบาทของอาจารย์ ให้เหลือเพียงมิติด้าน “เศรษฐกิจ” โดยมองหน้าที่ของอาจารย์คือผู้จัดหางานบริการทางด้านการศึกษาที่เสริมสร้าง “ทุนมนุษย์” (human capital) และการสะสม หรือเพิ่มพูนทุนมนุษย์นี้ ทำให้ผู้รับการศึกษา/อบรม มีทักษะการทำงานมากขึ้น และสามารถส่งผลต่อผลผลิตมวลรวมของเศรษฐกิจได้

การศึกษาทุนมนุษย์ตามแนวทางเศรษฐศาสตร์กระแสหลักนั้นนำโดย T.W. Schultz (1961) ที่พิจารณาการศึกษาทั้งในระดับ โรงเรียนและมหาวิทยาลัยว่าเป็น “การลงทุน” มากกว่าเป็นสินค้าบริโภค (Schultz, 1961: 11-12) และการลงทุนดังกล่าวกระทำไปเพื่อทำให้สมรรถนะในการทำงานของผู้ลงทุนดีขึ้น เมื่อการศึกษาในมหาวิทยาลัยเป็นการลงทุนเพื่อยกระดับความสามารถในการทำงานย่อมมีความเป็นไปได้ที่จะส่งผลต่อระดับรายได้ของผู้ลงทุน ซึ่งในประเด็นนี้ Jacob Mincer (1974) ได้แสดงให้เห็นผ่านแบบจำลองทางคณิตศาสตร์และการศึกษาเชิงประจักษ์ด้วยเศรษฐมิติว่า การลงทุนในการศึกษาสามารถยกระดับรายได้ของผู้ลงทุนได้ ซึ่งแบบจำลองของ Mincer นั้นได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในตำราเศรษฐศาสตร์แรงงาน ในบทที่ห้าด้วยเรื่องความแตกต่างกันของค่าจ้างและรายได้ อันเนื่องมาจากการฝึกอบรมและการศึกษา<sup>3</sup>

ทฤษฎีทุนมนุษย์ได้ถูกพัฒนาด้วยตรรกะทางคณิตศาสตร์และเศรษฐศาสตร์เป็นอย่างมากในงานเขียนของ Gary Becker (1964) ในแบบจำลอง The Division of Labour Between Sectors: Teachers and Workers (หน้า 314-8) ได้พิจารณาว่าระดับของสินค้าอุปโภคบริโภคมวลรวมว่าขึ้นอยู่กับระดับของทุนมนุษย์ โดยในด้านการผลิตทุนมนุษย์นั้น Becker ได้แบ่ง economic agent ออกเป็นสองประเภทได้แก่ “อาจารย์” และ “แรงงาน” (ซึ่งคือนักเรียนในเวลาเดียวกัน) โดยบทบาทของอาจารย์คือมีหน้าที่ช่วยผลิตและเพิ่มพูน

ทุนมนุษย์ให้แก่นักเรียนเพื่อที่จะกลายเป็นแรงงานผลิตสินค้า ทุนมนุษย์ที่นักเรียนได้รับนั้นขึ้นอยู่กับทุนมนุษย์ของอาจารย์ และสัดส่วนระหว่างอาจารย์และนักเรียน ในแบบจำลองของ Becker ได้พิจารณาพลวัตของการลงทุนในทุนมนุษย์ในรูปแบบอนุกรมต่อเนื่อง โดยอาจารย์ในหัวเวลาแรกมีหน้าที่ผลิตทุนมนุษย์ให้แก่นักเรียน ซึ่งนักเรียนก็จะกลายเป็นอาจารย์และแรงงาน ในหัวเวลาต่อมา และอาจารย์ในหัวเวลาดังกล่าวก็จะสร้างสร้างแรงงานและอาจารย์ในหัวเวลาต่อไป โดยพลวัตในแบบจำลองจะมีลักษณะเช่นนี้สืบต่อไปเรื่อยๆ นัยยะที่สำคัญของแบบจำลองคือ อาจารย์ถือเป็นผู้มีคุณูปการหลักในการสะสมทุนมนุษย์ให้เพิ่มพูนตลอดหัวเวลาแห่งการลงทุนในการศึกษา อันจะส่งผลให้ระดับการผลิตสินค้ามวลรวมเพิ่มขึ้นได้

แม้ว่าแบบจำลองทุนมนุษย์ได้แสดงให้เห็นว่าอาจารย์เป็นแรงงานที่มีผลิตภาพ (productive labour) เพราะมีคุณูปการต่อการเพิ่มขึ้นของรายได้หรือผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติโดยผ่านการเสริมสร้างทุนมนุษย์ แต่สิ่งที่แบบจำลองนี้มีความบกพร่องอย่างมากคือ ประการแรก แบบจำลองนี้มองข้ามความขัดแย้งและกระบวนการทางชนชั้น ที่สามารถเกิดขึ้นได้เป็นปกติวิสัยในพื้นที่ทางสังคมที่ซับซ้อนเช่นมหาวิทยาลัย เมื่ออาจารย์มหาวิทยาลัยเป็นแรงงานที่มีผลิตภาพ ตำแหน่งทางชนชั้นของเขาคือหรือเขื่อย่อมไม่แตกต่างจากชนชั้นแรงงานในแง่ที่อยู่ในกระบวนการผลิตที่มีการสร้าง "มูลค่าส่วนเกิน" (surplus value) เพื่อถูกขูดรีด และ ประการที่สอง แบบจำลองดังกล่าวไม่พิจารณามิติแห่งการกระจาย (distribution) แบบจำลองทุนมนุษย์มองเพียงว่าการศึกษาคือเป็นปัจจัยที่ทำให้รายได้เพิ่ม แต่ไม่มองว่าใน "ระหว่าง" กระบวนการผลิต "สินค้าวิชาการ" (พิจารณาโดยละเอียดในส่วนที่ 3 และ 4) มูลค่าที่ถูกสร้างขึ้นมานั้นได้ถูกกระจายและจัดสรรไปยังภาคส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้องอย่างไรบ้าง

ด้วยเหตุนี้ บทความนี้ต้องการขยายการวิเคราะห์แห่งชนชั้น ไปสู่มหาวิทยาลัย โดยมุ่งวัตถุประสงค์ไปที่การวิเคราะห์การสร้าง "มูลค่าส่วนเกิน" ของอาจารย์มหาวิทยาลัย ดังที่ได้แสดงให้เห็นไว้ตั้งแต่แรกว่ามหาวิทยาลัยถือเป็นพื้นที่ทางสังคมที่ซับซ้อน บทความนี้จึงหลีกเลี่ยงแนวทางสาร์ตเจนิย (essentialism) ตามแบบมาร์กซิสต์ดั้งเดิม (orthodox Marxism) ที่แบ่งคู่ตรงข้ามแห่งชนชั้นด้วยมิติทางเศรษฐกิจอย่างตายตัว บทความนี้ใช้แนวการวิเคราะห์แห่งชนชั้นที่ปฏิเสธสาร์ตเจนิย (anti-essentialism) (โปรดดูส่วนต่อไป) ด้วยข้อเสนอมันว่า (1) ในแง่ของกระบวนการทางชนชั้นหลักอาจารย์มหาวิทยาลัยเป็นผู้สร้างมูลค่าส่วนเกิน และอยู่ในกระบวนการขูดรีดแรงงาน (labour exploitation) โดยอิงกับข้อเท็จจริงที่ว่าพวกเขาสามารถผลิตให้แก่ คณะ/มหาวิทยาลัย ได้มากกว่ามูลค่าพลังแรงงานที่ได้รับ (2) ในแง่ของกระบวนการชนชั้นแรงและกระบวนการอื่นๆที่ไม่ใช่ชนชั้น ส่วนเกินที่ถูกผลิตขึ้นมาโดนอาจารย์ได้ถูกนำไป จัดสรรและกระจายไปยังภาคส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้องในการผลิต "สินค้าวิชาการ" เพื่อขอร้งให้กระบวนการขูดรีดแรงงานสามารถดำเนินต่อไปได้

บทความนี้ลำดับการนำเสนอออกเป็นห้าส่วนด้วยกัน ส่วนหนึ่งนี้คือบทนำ ส่วนที่สองในลำดับต่อไปเป็นการนำเสนอแนววิเคราะห์ของเศรษฐศาสตร์สำนักมาร์กซิสต์แบบตัวกำหนดคลื่นเกิน (Overdeterminist Marxism) เพื่อชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของมันในบทความนี้ ส่วนที่สามเป็นการเสนอบทวิเคราะห์กระบวนการสร้างมูลค่าส่วนเกินของอาจารย์มหาวิทยาลัย ส่วนที่สี่เป็นข้อสังเกตเพิ่มเติมที่มีต่อ ความหลากหลายของกระบวนการทางชนชั้นของอาจารย์มหาวิทยาลัย ส่วนที่ห้าเป็นการสรุปความ

## 2. เศรษฐศาสตร์มาร์กซิสต์แบบตัวกำหนดคลื่นเกิน

บทความนี้เสนอให้เศรษฐศาสตร์มาร์กซิสต์แบบตัวกำหนดคลื่นเกิน (Overdeterminist Marxism: OM) เป็นแนวทางวิเคราะห์หลัก โดยเศรษฐศาสตร์แบบ OM ได้ถูกพัฒนาขึ้นโดย Richard D. Wolff และ Stephen A. Resnick (1987a) ที่ทั้งสองจากการอ่านงาน

ของนักคิดสกุลหลังมาร์กซิสต์ (เช่น Lenin, Gramsci, Althusser) จนตกผลึกสร้างข้อเสนอการวิเคราะห์ชนชั้นแบบใหม่ที่ปฏิเสธสสารัตถนิยม (anti-essentialism) และ ใน Wolff and Resnick (1987b) ทั้งสองได้สร้างประวัติศาสตร์ใหม่โดยทำการเปรียบเทียบกระบวนการทางเศรษฐศาสตร์แบบนี้ โอคลาสสิกและเศรษฐศาสตร์มาร์กซิสต์แบบ OM

แนวทางหลักของ OM คือการปฏิเสธลัทธิเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดตามแนวทางมาร์กซิสต์แบบดั้งเดิมที่ พิจารณาว่าวิถีแห่งการผลิต (ซึ่งประกอบไปด้วยพลังการผลิตและความสัมพันธ์ทางการผลิต) เป็นตัวกำหนดรูปแบบทางสังคมและพลวัตรแห่งประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ ถึงกระนั้น OM ไม่ได้ให้อภิสิทธิ์พิเศษแก่เหตุปัจจัยอันใดอันหนึ่งขึ้นเป็นตัวกำหนดผลลัพธ์หลักของกระบวนการใดๆ กล่าวคือ ปัจจัยทางเศรษฐกิจสามารถส่งผลต่อผลลัพธ์ที่ไม่ใช่เชิงเศรษฐกิจ และในทางกลับกันปัจจัยที่ไม่ใช่เศรษฐกิจก็สามารถส่งผลต่อผลลัพธ์เชิงเศรษฐกิจได้ หรืออีกนัยหนึ่งคือผลลัพธ์หรือความเป็นไปของปรากฏการณ์เศรษฐกิจสังคม ได้ถูกกำหนด โดยองค์ประกอบนานับประการ (และแต่ละองค์ประกอบก็ต่างสามารถกำหนด และถูกกำหนดซึ่งกันและกันไปได้อย่างไม่รู้จบ) ดังนั้นแต่ละแง่มุมหรือภาคส่วนของสังคมหนึ่งๆจึงเป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้าง (constitute) ขึ้น จากผลรวมของอิทธิพลนานับประการของเหตุปัจจัยอื่นๆของสังคมนั้นๆ หรือที่ Wolff and Resnick เรียกว่า "overdetermination" เมื่อเป็นเช่นนี้ OM จึงปฏิเสธลัทธิคำอธิบายสังคมในแบบที่เศรษฐกิจเป็นตัวกำหนด หรือคำอธิบายอื่นๆที่มองความสัมพันธ์ในลักษณะเหตุปัจจัยและผลลัพธ์ที่ตายตัว (เช่น กรณีของเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกที่ยึดถือราคาเป็นตัวแปรหลักในระบบ ไม่ว่าจะเป็นการวิเคราะห์ที่คุณภาพเฉพาะส่วนและทั่วไป)

การมอง โลกแบบที่สิ่งต่างๆถูกกำหนดขึ้น โดยตัวกำหนดที่ล้นเกิน (และแต่ละองค์ประกอบของสังคมต่างกำหนดและถูกกำหนดซึ่งกันและกัน) อาจนำมาซึ่งปัญหาในการอธิบายเหตุการณ์ต่างๆนั้นเพราะว่า มันไม่สามารถหาจุดที่เป็น "แกนกลาง" เพื่อช่วยจับภาพความเป็นไปของโลกได้อย่างไรก็ตาม OM แกะไขข้อค้อยนี้ โดยเสนอให้มองความเป็นไปของปรากฏการณ์หรือพฤติกรรมใดๆว่าเป็นสิ่งที่ถูกขับเคลื่อน โดยกลุ่ม "กระบวนการ" (process) โดยกระบวนการดังกล่าวแบ่งออกเป็น กระบวนการทางเศรษฐกิจ กระบวนการทางธรรมชาติ กระบวนการทางการเมือง และกระบวนการทางวัฒนธรรม ซึ่งกระบวนการทั้งมวลไม่สามารถถูกคิดขึ้น โดยแยกขาดออกจากกันใดอันหนึ่งได้ หรืออีกนัยหนึ่งคือ กระบวนการหนึ่งๆนั้นย่อมขับเคลื่อน ในลักษณะที่ "เป็นกลุ่มก้อน" เมื่อพิจารณาตามกรอบดังกล่าวจะพบว่า เราไม่สามารถมองการทำงานของอาจารย์มหาวิทยาลัยว่าเป็นกระบวนการทางเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว กล่าวคือ อาจารย์ขายพลังแรงงานให้แก่มหาวิทยาลัยเพื่อรับเงินเดือน ประเด็นนี้ถือเป็นกระบวนการทางเศรษฐกิจ ในขณะที่ก็ใช้เวลาสอนอาจารย์ต้องหาวิธีบรรยายและนำเสนอเพื่อให้นักเรียนมีความเข้าใจ ในเนื้อหา ประเด็นนี้ถือว่าเป็นกระบวนการทางวัฒนธรรม (เพราะเกี่ยวข้องกับการสื่อสาร) อีกทั้งในการสอนอาจารย์ยังเป็นผู้มีอำนาจหลัก ในการให้คะแนนแก่นักเรียนว่าจะตกหรือผ่าน ซึ่งตรงนี้ก็ถือว่าเป็นกระบวนการทางการเมือง และขณะที่อาจารย์ปฏิบัติงานและบรรยายย่อมต้องหายใจและย่อยอาหารด้วย ซึ่งตรงนี้เป็นกระบวนการทางธรรมชาติ เห็น ได้ว่ากิจกรรมหนึ่งจึงถูกประกอบสร้างไปด้วยกระบวนการที่หลากหลาย ที่ไม่สามารถถูกลดรูปให้เป็นเหตุการณ์ที่โคดเดียวและมีตัวกำหนดชัดเจนเพียงหนึ่งได้

การปฏิเสธภาวะแห่งการลดรูป (reductionism) ของกิจกรรม และ/หรือปรากฏการณ์หนึ่งของ OM นั้นสะท้อนว่า แนวคิดดังกล่าวปฏิเสธความเป็นสสารัตถนิยม (anti-essentialism) กล่าวคือ OM ปฏิเสธความคิดที่เชื่อว่ามันมีชุดแกนกลางหรือ "สสารัตถะ" ที่คอยอธิบายความเป็นไปของปรากฏการณ์ต่างๆ และแกนกลางดังกล่าวมีอยู่ใน ทุกๆทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็น สสารัตถะของเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกที่ลดรูปค่าเศรษฐกิจสังคมให้เหลือเพียงปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกชนที่มีเหตุผล และแบบจำลองคุณภาพ และสสารัตถะแห่งวัตถุนิยมประวัติศาสตร์ (historical materialism) ของเศรษฐศาสตร์มาร์กซ์แบบดั้งเดิมที่มองพัฒนาการของเศรษฐกิจสังคมอย่างตายตัวภายใต้เงื่อนไขความขัดแย้งในวิถีแห่งการผลิต

อย่างไรก็ตามการปฏิเสธสารัตถะนิยมของ OM ไม่ได้หมายความว่ามันไม่เหลือเครื่องมือใดเลยในการอธิบายสิ่งต่างๆ ในกรณี OM จึงได้ตีความโน้ตส์เรื่อง "ชนชั้น" (class) ของมาร์กซ์เสียใหม่โดยมองชนชั้นในฐานะที่เป็น "จุดตั้งต้น" (entry Point) ของบทวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจสังคม แน่นอนว่าชนชั้นนี้ต้องไม่ถูกมองในฐานะที่เป็นตัวกำหนดหลัก หากแต่เป็นหนึ่งท่ามกลางกระบวนการที่หลากหลายที่ต้องนำมาพิจารณาด้วย

เนื่องด้วย OM เป็นประติสักรรรมทางทฤษฎีของโลกที่พูดภาษาอังกฤษ ดังนั้นการทำความเข้าใจคำว่า "ชนชั้น" ในระบบของ OM ในบริบทที่เป็นภาษาอังกฤษจึงเป็นสิ่งจำเป็น กล่าวคือคำว่าชนชั้นที่ถูกพูดถึงโดย Wolff และ Resnick และ (1987a) ทำหน้าที่เป็น "คำวิเศษณ์" (adjective) ไม่ใช่ "คำนาม" (noun) (หน้า 159) กล่าวคือ คำว่า "class" ในระบบของ OM เป็นคำวิเศษณ์ที่มาขยายหน้าคำว่า "process" หรือ "กระบวนการ" ดังนั้น "class process" จึงเป็นหนึ่งในกระบวนการทางชนชั้นท่ามกลางกระบวนการที่หลากหลายที่กำหนดความเป็นไปของเศรษฐกิจสังคม ให้อยู่เป็น "แก่น" หรือตัวกำหนดอันสุดชั้น ซึ่งมุมมองนี้ต่างจากการมอง "class" เป็นคำนามที่มีมีความหมายในตัวของมันเองอย่างแน่นอนและนำไปสู่บทสรุปที่เฉพาะเจาะจง (อีกนัยหนึ่งคือ มองชนชั้นในฐานะที่เป็นมโนทัศน์แสดงถึงความขัดแย้งระหว่างทุนกับแรงงาน อันเป็นจุดสำคัญที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม) ดังนั้นการมองชนชั้น ในฐานะที่เป็นคำขยายหรือคำวิเศษณ์จึงเป็นการแสดงเจตจำนงในการต่อยอดบทวิเคราะห์มาร์กซ์ให้ก้าวพ้นวัตถุนิยมประวัติศาสตร์ที่ตายตัว โดยปรับแต่งมโนทัศน์เรื่องชนชั้นเสียใหม่

การตีความชนชั้นใหม่ของ OM เริ่มต้นด้วยการมองกระบวนการทางชนชั้นว่าประกอบไปด้วยสองกระบวนการที่สัมพันธ์ซึ่งกันและกันคือ "กระบวนการทางชนชั้นหลัก" (fundamental class process: FCP) และ "กระบวนการทางชนชั้นรอง" (subsumed class process: SCP) สำหรับอันแรกคือกระบวนการที่สมาชิกในสังคมผลิตไม่ใช่แค่สร้างจำนวนแรงงานที่จำเป็น (necessary labour) หากแต่สร้างแรงงานส่วนเกิน (surplus labour) ด้วย สินค้าและบริการที่สมาชิกบริโภคนั้นถือเป็นผลลัพธ์จากแรงงานที่จำเป็น ส่วนจำนวนสินค้าอื่นๆ นอกเหนือจากการบริโภคเพื่อผลิตซ้ำตัวเอง เป็นผลพวงจากการลงแรงงานส่วนเกิน คำถามที่ตามมาคือ แล้วส่วนเกินเหล่านั้นไปไหน? ซึ่งตรงนี้มีหลากหลายความเป็นไปได้ขึ้นอยู่กับรูปแบบขององค์กรในการจัดการผลิตของแรงงานในสังคม เช่น แรงงานผู้ที่เป็นคนผลิตสินค้านั้น โดยตรงอาจจะเป็นผู้ที่เก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากส่วนเกินนั้นๆ โดยอาจจะเป็นแบบรวมหมู่หรือปัจเจกก็ได้ อีกความเป็นไปได้คือ ถ้าหากการผลิตเกิดขึ้นในองค์กรธุรกิจ แรงงานส่วนเกินดังกล่าวก็จะถูกเก็บเกี่ยวไปโดยนายจ้างหรือเจ้าของกิจการ ซึ่งในกรณีนี้สินค้าที่ถูกผลิตออกมาแล้วจะกลายเป็นกรรมสิทธิ์ของนายทุน โดยอัตโนมัติ นายทุนจะนำสินค้านี้ไปขายในตลาด ส่วนหนึ่งของเงินที่ได้มานั้นจะถูกมอบให้แรงงานเป็นค่าจ้าง และส่วนที่เหลือจะถูกเก็บเกี่ยวโดยนายทุน ดังนั้นกระบวนการทางชนชั้นหลักจึงเป็นเรื่องของห่วงโซ่เงินในการซื้อวัตถุดิบส่วนเกินจากแรงงาน และเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากส่วนเกินนั้น คำถามที่ตามมาคือ แล้วมูลค่าส่วนเกินที่ถูกเก็บเกี่ยวจะถูกนำไปทำอะไร? คำตอบก็คือส่วนเกินดังกล่าวจะถูกกระจายไปยังผู้ที่เกี่ยวข้องกับองค์กรการผลิต ซึ่งผู้คนเหล่านั้นไม่ได้เป็นผู้ผลิตสินค้าโดยตรง หากแต่เป็นผู้ที่มีส่วนในการบริหารจัดการคงอยู่ของการผลิตส่วนเกินและการซื้อวัตถุดิบส่วนเกินนั้นจากแรงงาน (เช่น นักการเงิน พ่อค้าคนกลาง นักวิจัย นักการตลาด รัฐบาล องค์กรการกุศล ฯลฯ) ซึ่งกระบวนการในการกระจายส่วนเกินดังกล่าวนี้ถูกเรียกว่า "กระบวนการทางชนชั้นรอง"

อย่างไรก็ตาม นอกจากกระบวนการทางชนชั้นหลักและรองแล้ว มันยังมี "กระบวนการที่ไม่ใช่ชนชั้น" (nonclass process: NCP) ซึ่งสามารถนิยามได้ว่าเป็นกระบวนการอื่นๆ ที่ไม่ใช่ FCP และ SCP เช่น กระบวนการวัฒนธรรมที่รวมถึงการสนทนาระหว่างผู้คน ในองค์กร การประคับประคองสำนักงาน การเขียนรายงานธุรกิจ กระบวนการทางการเมือง ได้แก่ การบังคับใช้

กฎระเบียบในองค์กร การมอบหมายคำสั่ง และกระบวนการทางธรรมชาติอื่นๆ เช่น การแปรสภาพวัตถุดิบในระหว่างการผลิต การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ เป็นต้น ข้อสังเกตที่มีต่อ NCP คือ มันเป็นกระบวนการที่ไม่ได้ดำเนินการอย่างแยกขาดจากกระบวนการทางชนชั้นซึ่งสะท้อนความซับซ้อนขององค์กรผลิต นอกจากนี้ หลายกิจกรรมที่เป็น NCP สะท้อนถึงรายจ่ายขององค์กรด้วย เช่น ค่าใช้จ่ายถ่ายเอกสาร และ/หรือ ค่าของระดับสำนักงาน ถือเป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจาก "กระบวนการแลกเปลี่ยน" (exchange process) ซึ่งไม่นับเป็นกระบวนการทางชนชั้นเนื่องจากไม่มีการสร้างมูลค่าเพิ่มใดๆขึ้นมา

เพื่อขบขันให้เห็นถึงจุดเด่นของรูปแบบการวิเคราะห์ของ OM ผู้เขียนนำเอารูปแบบการวิเคราะห์ของเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก หรือ เศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก มาเปรียบเทียบกับ OM ในตารางที่ 1 เมื่อพิจารณาจากตารางพบว่า ในด้านฐานวิทยา เศรษฐศาสตร์แบบนีโอคลาสสิกที่มีความนิยมในวิทยาศาสตร์ เช่น การใช้คณิตศาสตร์ในการนิยามตัวแบบนามธรรม และ/หรือ ใช้เศรษฐมิติในกระบวนการอุปนัยเพื่อประมาณค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรต่างๆ ที่ได้ข้อมูลจากการสำรวจเชิงประจักษ์ ซึ่งต่างจากเศรษฐศาสตร์แบบ OM ที่ปฏิเสธสารัตถะนิยม ด้วยทำที่การวิเคราะห์ที่พิจารณาชนชั้นในฐานะที่เป็น "จุดตั้งต้น" ร่วมด้วยการพิจารณาปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในการผลิตของกระบวนการที่หลากหลายทั้ง FCP SCP และ NCP เมื่อเป็นเช่นนี้ OM จึงเล็งเห็นถึงความขัดแย้งในกระบวนการผลิต เพราะมีการขูดรีดมูลค่าส่วนเกินจากแรงงาน ในขณะที่เศรษฐศาสตร์แบบนีโอคลาสสิกมองไม่เห็นความขัดแย้ง เพราะมีจุดยืนในการวิเคราะห์ว่าดุลยภาพคือผลลัพธ์ของปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจก ดังนั้นเมื่อพิจารณามุมมองทางการเมืองจึงเป็นที่ชัดเจนว่าเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกมองข้ามบทบาทของอำนาจไป ซึ่งต่างจาก OM ที่มองเห็นกระแสของอำนาจและความไม่เท่าเทียมที่ไหลเวียนอยู่ในกระบวนการทางชนชั้นและไม่ใช่นั่น (โปรดดูส่วนที่ 3 และ 4)

**ตารางที่ 1 เปรียบเทียบระหว่างเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกและ OM**  
ที่มา โดยผู้เขียน

|                          |                                                                                          |                                                                                                              |
|--------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| ฐานวิทยา                 | สารัตถะนิยมไปในทางวิทยาศาสตร์<br>เชิงปฏิฐาน ทั้งวิธีนิรนัยและอุปนัย                      | ปฏิเสธสารัตถะนิยม                                                                                            |
| หน่วยวิเคราะห์           | ปัจเจกชน                                                                                 | ชนชั้นในฐานะที่เป็น "จุดตั้งต้น"                                                                             |
| กิจกรรมที่เน้น           | การแลกเปลี่ยน                                                                            | การสร้างมูลค่าส่วนเกินและการกระจาย                                                                           |
| รูปแบบการวิเคราะห์       | การวิเคราะห์ดุลยภาพ และการวิเคราะห์แบบส่วนเพิ่ม (marginal analysis)                      | ปฏิเสธดุลยภาพ โดยพิจารณาความขัดแย้งในกระบวนการทางชนชั้น (FCP และ SCP) และกระบวนการที่ไม่ใช่ชนชั้น (NCP)      |
| ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ | ไม่มีความขัดแย้ง เพราะเกิดดุลยภาพ มีการสานผลประโยชน์กันได้อย่างลงตัวระหว่างหน่วยเศรษฐกิจ | ความขัดแย้งเป็นเรื่องปกติ เพราะมีการขูดรีดมูลค่าส่วนเกินจากแรงงาน และถูกกระจายไปยังภาคส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้อง |
| มุมมองการเมือง           | บอกตัวเองว่าไม่เป็นการเมือง (apolitical) ไม่พิจารณามิติอำนาจ                             | พิจารณามิติอำนาจ ที่อยู่ในกระบวนการทางชนชั้นและไม่ใช่นั่น                                                    |

การนำเอา OM มาเป็นกรอบทฤษฎีหลักในการวิเคราะห์ ณ ที่นี้ ทำให้เกิดอุปการ 3 ประการ คือ

**ประการแรก** การวิเคราะห์แห่ง OM นำไปสู่การพิจารณากระบวนการทางชนชั้นหลักในมหาวิทยาลัย เพื่อให้เห็นกระจ่างว่า มหาวิทยาลัยเป็นพื้นที่ประกอบสร้างขึ้นด้วยความสัมพันธ์แห่งทุน โดยมีการผูกพันวิชาการ หรือ อาจารย์เป็นผู้สร้างมูลค่าส่วนเกิน

**ประการที่สอง** บทวิเคราะห์แห่ง OM เปิดเผยให้เห็นภาวะ "ความขัดแย้ง" ที่สามารถเกิดเป็นปกติวิสัยขึ้นภายในกระบวนการสร้างมูลค่าส่วนเกินซึ่งความขัดแย้งดังกล่าวเป็นสิ่งที่เศรษฐศาสตร์กระแสหลักกละเลยในการวิเคราะห์บทบาทของอาจารย์ ประการสุดท้าย บทวิเคราะห์แห่ง OM ช่วย



เปิดเปิดเผยให้เห็นกระบวนการทางชนชั้นรองว่า ส่วนเกินที่ถูกผลิตขึ้นมาในมหาวิทยาลัย ถูกขูดรีด จัดสรร และกระจายไปยังภาคส่วนต่างๆของ มหาวิทยาลัย และคณะ/ภาควิชา อย่างไรก็ตาม อีกทั้งเปิดเผยให้เห็นถึงการทำงานของกระบวนการที่ไม่ใช่ชนชั้นที่สามารถถ่วงความตึงเครียดให้เกิดขึ้นใน การผลิตมูลค่าส่วนเกินได้

### 3.กระบวนการทางชนชั้นหลัก: การสร้างมูลค่าส่วนเกินของอาจารย์มหาวิทยาลัย

ในทางกฎหมายอาชีพอาจารย์มหาวิทยาลัยไม่ได้ถูกนิยามเป็นแรงงาน<sup>5</sup> ซึ่งสอดคล้องกับ ทศนคติหลายคนที่ว่า อาชีพอาจารย์ไม่ได้มีความเป็นชนชั้นกรรมมาชีพ เพราะเป็นอาชีพมีเบี่ยงด้วย ทุนวุฒิและสถานภาพทางสังคม การทำงานก็ไม่ได้เผชิญกับภาวะที่ลำบาก เนื่องจากเต็มไปด้วยเครื่อง อำนวยความสะดวกรายล้อม รวมถึงได้รับค่าจ้างที่สูงเกินระดับค่าแรงขั้นต่ำหลายเท่า อย่างไรก็ตาม บทความนี้เสนอว่าหนึ่งในอัตลักษณ์แห่งชนชั้นของอาจารย์มหาวิทยาลัยคือ "กรรมมาชีพ วิชาการ" (academic proletariat) ที่มีส่วนในการผลิตสินค้าเพื่อขาย เพราะในปัจจุบัน เราไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าวิธีการผลิตแบบทุนได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัย และอาจารย์ก็ถือเป็นหนึ่งในกลไกสำคัญของวิธีดังกล่าว

วิธีแห่งทุนในมหาวิทยาลัยผูกโยงกับสภาพการแข่งขันเพื่อความอยู่รอดภายใต้กระแสการ ออกนอกระบบของมหาวิทยาลัยอย่างเข้มข้น<sup>6</sup> ในการนี้คณะ/ภาควิชาจำเป็นต้องขายสินค้าเพื่อสร้าง รายได้ ซึ่งสินค้าที่ถูกผลิตและขายโดยตรงเพื่อสร้างมูลค่าส่วนเกินคือ คอร์ส หรือ รายวิชานั้นเอง<sup>7</sup> รายวิชา ถือเป็น "สินค้าวิชาการ" (academic commodity) โดยมูลค่าในการแลกเปลี่ยน (exchange value) คือค่าหน่วยกิตลงทะเบียน (ไม่ว่าจะเป็นแบบเหมาจ่ายหรือตามจำนวน หน่วยกิต) ส่วนมูลค่าในการใช้สอย (use value) ได้แก่ ความรู้และทักษะที่ได้รับในแต่ รายวิชา จำนวนหน่วยกิตที่ได้รับเมื่อสำเร็จรายวิชา ประโยชน์จากรายวิชาที่อาจนำไปใช้ในการ ทำงานในอนาคต (ทั้งรับจ้างและธุรกิจส่วนตัว) แม้ว่ามหาวิทยาลัยผลิตรายวิชาเพื่อขาย แต่เราไม่ควรเข้าใจผิดว่านักเรียนจ่ายเงินซื้อการศึกษาหรือปริญญา (หรือในทางกลับกัน มหาวิทยาลัยขาย การศึกษาหรือปริญญาโดยตรง) นั่นเพราะว่า การศึกษาถือเป็นกิจกรรมทางสังคมที่ซับซ้อน เพราะกิน ความหมายถึงประสบการณ์ทั้งในและนอกห้องเรียนที่ได้รับระหว่างชีวิตในมหาวิทยาลัย ปฏิสัมพันธ์ ทางวิชาการและอื่นๆระหว่างนักศึกษากับอาจารย์ การเข้าร่วมกิจกรรมทั้งในและนอกมหาวิทยาลัย ของนักศึกษา การศึกษาค้นคว้าทั้งในและนอกห้อง (อันเป็นส่วนหนึ่งของรายวิชา) ดังนั้น รายวิชาถือเป็นเพียงหนึ่งในเงื่อนไขของการศึกษาและปริญญา อีกทั้งนักเรียนไม่สามารถซื้อ ปริญญาได้โดยตรง เพราะการจ่ายค่าเทอมลงทะเบียนไม่ได้ประกันว่านักเรียนต้องสำเร็จการศึกษาทุก คน เนื่องจาก ถ้าหากนักเรียนไม่สามารถทำคะแนนได้ถึงเกณฑ์ที่สามารถสอบตกทำให้ไม่สำเร็จ การศึกษาได้

การที่หลักสูตรของคณะ/ภาควิชาในมหาวิทยาลัยจะขายได้หรือไม่ นั่นย่อมมีปัจจัยที่ กำหนดหลายประการ เช่น ความโดดเด่น และ/หรือ ความพิเศษของหลักสูตร ชื่อเสียงของ มหาวิทยาลัย ภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือของเหล่าผู้บริหารและคณาจารย์ รวมถึงความสำเร็จของ ศิษย์ที่จบจากหลักสูตรนั้นๆ อย่างไรก็ตามการบทบาทของมหาวิทยาลัยผลิตในฐานะที่เป็นผู้ขาย รายวิชา ณ ที่นี้ ไม่ได้มีเจตนาละเลยความสัมพันธ์ต่างๆที่อยู่รอบรอบการกิจกรรมการ ซื้อ-ขาย ดังกล่าว บทวิเคราะห์แห่ง OM กระหนักเสนอว่าการสอน/อบรม ไม่ได้ผลิตแค่สินค้า หากแต่ ประกอบสร้างด้วยมิติที่หลากหลาย เพราะการเรียนช่วยเปิดโลกทัศน์ใหม่ให้แก่นักเรียน ทำให้เกิด ความรู้และความเข้าใจในสิ่งใหม่ๆขึ้น กระบวนการเรียนมีส่วนสร้างการตอบสนองด้านอารมณ์ต่างๆ ที่นักเรียนสามารถมีต่อรายวิชาและผู้สอน เช่น ความสนุกสนานที่ได้รับจากกฎบรรยายในชั้นเรียน หรือ ความยากลำบากในการฝ่าฟันเพื่อสอบและทำงานที่ได้รับมอบหมาย อีกทั้ง กระบวนการเรียน ยังแสดงถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียนอีกด้วย เห็นได้ว่า ปัจจัยที่หลากหลายนี้ถือเป็นส่วนหนึ่งของการผลิตรายวิชาในฐานะที่เป็นสินค้าวิชาการทั้งสิ้น

ท่ามกลางกระบวนการเรียนรู้นี้ ทุนอาจารย์ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการผลิตรายวิชา เพราะมีตำแหน่งอยู่ที่ “กระบวนการทางชนชั้นหลัก (FCP)” กล่าวคือพวกเขาใช้พลังแรงงาน (labour power) ในการอ่าน การออกแบบการเรียนรู้ การเตรียมการสอน การบรรยาย การจัดกิจกรรมในชั้นเรียน การประเมินผล ฯลฯ เพื่อดำเนินรายวิชาให้บรรลุในแต่ละภาคการศึกษา โดยได้รับผลตอบแทนคือค่าจ้าง ซึ่งประเด็นสำคัญของบทความนี้คือ เพื่อให้มหาวิทยาลัยในฐานะที่เป็นองค์กรธุรกิจอยู่รอดได้ อาจารย์ต้องผลิตสินค้าการศึกษาที่มูลค่ามากกว่าค่าจ้างที่พวกเขาได้รับ หรือก็คือผลิต “มูลค่าส่วนเกิน” นั่นเอง ประเด็นดังกล่าวสามารถแสดงให้เห็นได้ด้วยตัวอย่างที่มาจากตัวเลขแสดงรายรับ-รายจ่ายของ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่นประจำปีงบประมาณ 2556<sup>8</sup>

ตารางที่ 2 มูลค่าของกิจกรรมการผลิตสินค้าวิชาการของคณะวิทยาการจัดการ  
ที่มา (1) สรุปรายรับเงินรายได้ประจำปีงบประมาณ 2556 (2) สรุปรายงานการเงินและแผนการใช้จ่ายเงินประจำปีงบประมาณ 2556  
(3) สรุปรายได้บุคลากรประจำปีงบประมาณ 2556

| ตัวแปร           | คำอธิบาย                                                           | มูลค่า (บาท) |
|------------------|--------------------------------------------------------------------|--------------|
| C                | มูลค่าของทุนตายตัว                                                 | 8,297,544    |
| V                | มูลค่าของพลังแรงงานรวม                                             | 38,334,678   |
| V <sub>1</sub>   | มูลค่าพลังแรงงานของคณาจารย์ (เงินงบประมาณแผ่นดิน)                  | 25,451,280   |
| V <sub>2</sub>   | มูลค่าพลังแรงงานของคณาจารย์ (เงินรายได้ของคณะ)                     | 2,900,240    |
| V <sub>3</sub>   | มูลค่าพลังแรงงานของอาจารย์พิเศษ                                    | 5,728,858    |
| V <sub>4</sub>   | มูลค่าพลังแรงงานของคณาจารย์เพิ่มเติมกรณีสอนเกินเวลา                | 4,254,300    |
| SV               | มูลค่าส่วนเกินรวม                                                  | 66,887,426   |
| SC <sub>0</sub>  | มูลค่าส่วนเกินที่ของคณะ/ภาควิชาหักเก็บไว้                          | 26,085,347   |
| SC <sub>1</sub>  | ค่าใช้จ่ายสำหรับโครงการพัฒนาคณาจารย์                               | 11,816,204   |
| SC <sub>2A</sub> | ค่าใช้จ่ายสำหรับเงินเดือนบุคลากรฝ่ายสนับสนุน (เงินงบประมาณแผ่นดิน) | 5,850,180    |
| SC <sub>2B</sub> | ค่าใช้จ่ายสำหรับเงินเดือนบุคลากรฝ่ายสนับสนุน (เงินรายได้ของคณะ)    | 4,230,960    |
| SC <sub>3</sub>  | ค่าใช้จ่ายส่งให้มหาวิทยาลัย 15 % ของรายได้ค่าธรรมเนียมการศึกษา     | 12,332,728   |
| SC <sub>4</sub>  | ค่าใช้จ่ายสำหรับโครงการพัฒนาบุคลากรสายสนับสนุน                     | 2,721,992    |
| SC <sub>5</sub>  | ค่าใช้จ่ายสำหรับโครงการวิจัยและผลิตตำรา                            | 2,642,696    |
| SC <sub>6</sub>  | ค่าใช้จ่ายสำหรับโครงการพัฒนานักศึกษา                               | 1,207,319    |
| W <sub>T</sub>   | รายได้ทั้งหมดของคณะ                                                | 113,519,648  |
| W <sub>FC</sub>  | รายได้จากค่าธรรมเนียมการศึกษา – รายได้แห่งชนชั้นนายทุน             | 82,218,188   |
| W <sub>NC</sub>  | รายได้จากเงินโอน – รายได้แห่งกระบวนการที่ไม่ใช่ชนชั้น              | 31,301,460   |
| SV/V             | อัตรามูลค่าส่วนเกิน                                                | 1.7          |
| SV/(C+V)         | อัตรากำไร                                                          | 1.4          |

จากตารางที่ 2 พบว่า เราสามารถแบ่งส่วนมูลค่าในกระแสรายรับ-รายจ่ายของคณะ/ภาควิชาออกเป็น 4 ส่วนใหญ่ด้วยกันคือ ส่วนที่เป็นรายได้ของคณะ (ตัวแปร W) ส่วนที่เป็นต้นทุนที่เกิดจากทุนตายตัว ซึ่งคือวัสดุและเครื่องจักรต่างๆ (ตัวแปร C) ต้นทุนในส่วนของการจ้างพลังแรงงาน (ตัวแปร V) และส่วนสุดท้ายคือมูลค่าส่วนเกิน (ตัวแปร S) เมื่อนำตัวแปรดังกล่าวมาแสดงด้วยสมการด้านล่างแสดงถึงกระแสรายรับ-รายจ่าย ในกระบวนการผลิตสินค้าวิชาการของคณะ/ภาควิชา ดังนี้<sup>10</sup>

$$W_T = W_{FC} + W_{NC} = C + V + SV \quad (1)$$

โดยที่  $W_T$  คือ total income หรือ กระแสรายได้ทั้งหมดของคณะในปีงบประมาณ  
 $W_{FC}$  คือ gross tuition income หรือ รายได้ที่มาจากกระบวนการขั้นหลัก (FCP) นั่นคือ รายได้จากค่าธรรมเนียมการศึกษาประจำปีงบประมาณของคณะ

$W_{NC}$  คือ nonclass income หรือ รายได้ที่ไม่ได้มาจากกระบวนการทางชนชั้นประจำปีงบประมาณ (รายได้จากเงินโอนรัฐบาล ฯลฯ)

$C$  คือ constant capital หรือ มูลค่าของเครื่องมือที่ใช้ในการผลิตสินค้าวิชาการในช่วงระยะเวลาการผลิต เช่นค่าปรับปรุงอาคารสถานที่ ค่าสาธารณูปโภค ค่าดูแลห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ค่าครุภัณฑ์ ค่าถ่ายเอกสาร ฯลฯ (ณ ที่นี้กำหนดให้เป็นปีงบประมาณ)

$V$  คือ variable capital หรือ มูลค่าของพลังแรงงานในช่วงระยะเวลาที่ผลิต (ณ ที่นี้กำหนดให้เป็นเงินเดือน และรายรับของคณาจารย์ตามปีงบประมาณ)

$SV$  คือ surplus value หรือ มูลค่าส่วนเกิน

สมการ (1) ระบุว่า รายได้ทั้งหมดของคณะ ( $W_T$ ) แบ่งออกเป็นสองส่วนคือ ส่วนแรก รายรับที่มาจากค่าเทอมหรือค่าธรรมเนียมการศึกษา ( $W_{FC}$ ) ซึ่งรวมได้ในส่วนนี้ได้มาจากการผลิตและขายสินค้าวิชาการ จึงถือเป็นรายได้แห่งกระบวนการทางชนชั้น และส่วนที่สอง รายรับที่มาจากเงินที่รัฐบาลโอนให้ ( $W_{NC}$ ) ซึ่งรวมรับในส่วนนี้ไม่ถือว่ามาจากกระบวนการทางชนชั้น เพราะไม่ได้เกิดจากการผลิต ซึ่งรายได้ทั้งหมดของคณะต้องเท่ากับ ต้นทุนทั้งหมดในรอบปีงบประมาณที่จ่ายให้แก่ทุนตายตัวและพลังแรงงาน ( $C$  และ  $V$ ) บวกด้วยมูลค่าส่วนเกินที่คณะได้รับในการดำเนินงานในปีงบประมาณที่พิจารณา ( $SV$ ) ทั้งนี้ มีข้อสังเกตที่มีต่อรายจ่ายที่เป็นต้นทุนของมูลค่าพลังแรงงาน กล่าวคือ

$$V = V_1 + V_2 + V_3 + V_4 \quad (2)$$

สมการ (2) ระบุว่าในส่วนของต้นทุนที่เป็นมูลค่าพลังแรงงานมีองค์ประกอบ 4 ส่วน คือ การจ้างอาจารย์ประจำที่ได้รับเงินเดือนจากงบประมาณแผ่นดิน ( $V_1$ ) อาจารย์ประจำที่ได้รับเงินเดือนจากเงินรายได้ของคณะ ( $V_2$ ) ค่าจ้างอาจารย์พิเศษรวมทั้งปีงบประมาณ ( $V_3$ ) และค่าตอบแทนพิเศษของอาจารย์ประจำที่สอนเกินเวลา ( $V_4$ ) ซึ่งหลักการที่แบ่งที่ต้องแบ่งมูลค่าพลังแรงงานออกเป็น 4 ส่วน ก็เนื่องจากความซับซ้อนของโครงสร้างการจ้างงานภายในคณะที่แหล่งที่มาของเงินเดือนในแต่ละส่วนนั้นมีความต่างกัน

เมื่อพิจารณาจากตัวอย่างในตารางที่ 1 พบว่า อาจารย์ถือเป็นกรรมสิทธิ์วิชาการที่สร้างมูลค่าส่วนเกินได้มากกว่าค่าจ้างที่พวกเขาได้รับ โดยสามารถพิจารณาได้จาก มูลค่าส่วนเกิน หรือ  $SV = 66,887,426$  บาท ซึ่งมูลค่าส่วนเกินนี้ได้มาจากการนำเอารายได้แห่งชนชั้นนายทุน ( $W_{FC}$ ) หักด้วยต้นทุนทั้งหมด ยกเว้นรายการ  $V_1$  และ  $SC_A$  (ในส่วนต่อไปจะทำการชี้แจงเหตุผลและวิเคราะห์มูลค่าส่วนเกินโดยละเอียด) มีค่ามากกว่ามูลค่าพลังแรงงานรวมหรือ  $V = 38,334,678$  บาท นั้นหมายความว่าอัตรามูลค่าส่วนเกินหรืออีกนัยหนึ่งคือ "อัตรากาไรสุทธิ"  $SV/V$  มีค่าเท่ากับ 1.7 (หรือร้อยละ 170) อัตราดังกล่าวบ่งบอกว่า อาจารย์สามารถสร้างมูลค่าส่วนได้เท่ากับ 1.7 เท่าของค่าตอบแทนที่ได้รับนั่นเอง นอกจากนี้ตารางที่ 1 ยังให้ข้อมูลของอัตรากาไร ซึ่งแสดงด้วยสัดส่วนของมูลค่าส่วนเกินต่อต้นทุนที่เกิดขึ้นทั้งหมดในการผลิตสินค้าวิชาการ ซึ่งในกรณีนี้มีค่าเท่ากับ 1.4 (หรือร้อยละ 140) นั่นเอง

ประเด็นที่ควรอภิปรายต่อคือเรื่องกาไรสุทธิ กล่าวคือ คณะ/ภาควิชาสามารถขูดรีดส่วนเกินเพิ่มขึ้นได้ภายใต้เงื่อนไขต่างๆ เช่น หาก คณะ/ภาควิชา ตัดสินใจใช้กลยุทธ์ในการลดค่าแรง ( $V$ ) คือ จ่ายค่าจ้างให้อาจารย์ประจำลดลง หรือตัดสินใจลดการจ้างอาจารย์พิเศษ หรือ

ตัดสินใจลดค่าตอบแทนการสอนเกินเวลา ย่อมส่งผลให้ ต้นทุนในส่วนของมูลค่าแรงงานลดลงทั้งสิ้น นอกจากกลยุทธในการลดต้นทุน คณะ/ภาควิชา ยังสามารถดำเนินกลยุทธเพิ่มมูลค่าส่วนเกิน (SV) เช่น การตัดสินใจเพิ่มภาระให้แก่อาจารย์ด้วยการรับนักศึกษาในจำนวนที่มากขึ้น รวมถึงการผลักดันให้เปิดหลักสูตรใหม่ๆ เพื่อเรียกเก็บค่าเนียบการศึกษาที่แพงขึ้น<sup>11</sup> หรือผู้บริหารสามารถทำทั้งสองกลยุทธไปพร้อมๆ กันก็ได้ ยิ่งไปกว่านั้น เราต้องพิจารณาผลแห่งกระบวนการชดเชยที่มีลักษณะเชิงสัมพันธ์ เช่น การลดค่าจ้างอาจารย์ประจำไม่สามารถทำได้ในทางปฏิบัติ และไม่สามารถมองเห็นได้ถ้าหากพิจารณาแต่มูลค่าของค่าจ้างที่เป็นตัวเงิน (nominal term) ของเงินเดือน (ไม่เหมือนการตัดสินใจลดการจ้างอาจารย์พิเศษ และ/หรือ ลดค่าตอบแทนค่าสอนพิเศษที่สามารถพิจารณาจากต้นทุนที่เป็นตัวเงินได้โดยง่าย) อย่างไรก็ตาม ถ้าหากพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของมูลค่าของค่าจ้างที่แท้จริง<sup>12</sup> จะพบว่า อาจารย์สามารถถูกชดเชยมูลค่าส่วนเกินโดยมีค่าจ้างที่แท้จริงลดลงพร้อมด้วยทำให้อัตราการชดเชยเพิ่มขึ้นได้ด้วย ผู้เขียนขอสมมติเป็นตัวเลขเพื่อให้ง่ายต่อการวิเคราะห์ โดยกำหนดให้รายได้ของอาจารย์ต่อหัวในปีแรก ซึ่งเป็นปีฐานของการคำนวณเงินเฟ้อ (ดัชนีราคาเท่ากับ 1 หรือ ร้อยละ 100) เท่ากับ 30,000 บาท ให้เป็นตัวแปร  $V_z$  และมูลค่าส่วนเกินเฉลี่ยต่ออาจารย์หนึ่งคนของคณะ/ภาควิชาเท่ากับ 60,000 บาท ให้เป็นตัวแปร  $SV_Y$  ในเบื้องต้นเราจะได้อัตรามูลค่าส่วนเกินต่อหัวดังนี้

$$SV_Y/V_z = 60,000/30,000 = 2 \quad (3)$$

สมการ (3) ระบุว่าอัตรามูลค่าส่วนเกินต่อหัวของอาจารย์เท่ากับ 2 (หรือร้อยละสองร้อย) ต่อมาในปีที่สองเงินเดือนอาจารย์เพิ่มขึ้นร้อยละ 3 โดยที่คณะ/ภาควิชาผลักดันเพิ่มภาระงานสอน โดยรับนักศึกษาเพิ่มขึ้นและทำให้สร้างมูลค่าส่วนเกินเพิ่มขึ้นได้ร้อยละ 20 จะได้มูลค่าพลังแรงงานที่เป็นตัวเงินและมูลค่าส่วนเกินที่เป็นตัวเงินสำหรับปีที่สองดังนี้

$$V'_z = 30,000 \times 1.03 = 30,900 \quad (4)$$

$$SV'_Y = 60,000 \times 1.2 = 72,000 \quad (5)$$

สมมติให้ในปีที่สองมีอัตราเงินเฟ้อเท่ากับร้อยละ 5 ทำให้ดัชนีราคาในปีที่สองหรือ  $P^\circ$  เท่ากับ 1.05 เราสามารถหามูลค่าพลังแรงงานที่แท้จริง และมูลค่าส่วนเกินที่แท้จริงสำหรับในปีสองเมื่อปรับด้วยเงินเฟ้อแล้วดังนี้

$$V''_z = V'_z / P^\circ = 30,900/1.05 = 29,428.5 \quad (6)$$

$$SV''_Y = SV'_Y / P^\circ = 72,000/1.05 = 68,571.4 \quad (7)$$

และเราสามารถคำนวณอัตราการชดเชยในปีที่สองได้ดังนี้

$$SV''_Y/V''_z = 68,571.4/29,428.5 = 2.3 \quad (8)$$

การคำนวณใน (6) และ (7) ระบุว่า รายได้ที่แท้จริงในปีที่สองของอาจารย์ลดลงเกือบ 600 บาท (แม้ว่ารายได้ที่เป็นตัวเงินเพิ่มขึ้นก็ตามที) ในทางกลับกันมูลค่าส่วนเกินที่แท้จริงในปีที่สองมีค่าเพิ่มขึ้นประมาณ 8,500 บาท และการคำนวณใน (8) พบว่าอัตราการชดเชยในปีที่สองเพิ่มขึ้น โดยเมื่อเทียบกับ (3) พบว่า อัตราการชดเชยในปีที่สองเพิ่มขึ้นจาก 2 เป็น 2.3 นั่นคือ

ได้จากตัวอย่างนี้คือ ประการแรก กลยุทธ์ในการลด  $V$  ไม่จำเป็นต้องทำอย่างตรงไปตรงมา แต่สามารถกระทำได้ด้วย การเพิ่มค่าจ้างให้น้อยกว่าอัตราเงินเฟ้อ ประการที่สอง คณะ/ภาควิชา สามารถรักษาระดับการซุติริคไว้เท่าเดิม หรือมากขึ้นได้ ด้วยการเพิ่มมูลค่าส่วนเกินให้มากกว่าการเพิ่มขึ้นของค่าจ้างของอาจารย์ อันส่งผลแห่งเงินเฟ้อไม่ส่งผลกระทบต่ออัตราการซุติริคเนื่องจาก ทั้งสองภาคส่วนคือ  $V$  และ  $SV$  ล้วนต้องถูกหุ้รด้วยดัชนีราคาอย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้นอัตราการซุติริคที่เป็นตัวเงินและอัตราการซุติริคที่แท้จริงในปีที่สองมีค่าเท่ากับ 2.3 ทั้งสิ้น<sup>13</sup>

เราสามารถกล่าวได้ว่า ผลแห่งการซุติริคมูลค่าส่วนเกินในมหาวิทยาลัยสะท้อนภาวะวิภาษวิธีระหว่าง การตัดสินใจของคณะ/ภาควิชา ที่เป็นฝ่ายบริหาร และ อาจารย์ผู้เป็นกรรมราชวิชาการที่ผลิตมูลค่าส่วนเกิน ซึ่งตัวกำหนดผลที่สำคัญคือ ปัจจัยทางด้านการเมือง หรือ “อำนาจ” สัมพัทธ์ระหว่างฝ่ายบริหาร กับกรรมราชวิชาการซึ่งผันแปรได้ตลอดเวลา จึงไม่มีความตายตัว (indeterminate) ตัวอย่างเช่น หากเกิดสถานการณ์ที่ทำให้ฝ่ายบริหารมีความอ่อนแอ เนื่องจากการบริหารงานที่ไม่ชอบธรรมและเป็นกระแสวิพากษ์วิจารณ์ทางสังคม ในขณะที่สภาคณาจารย์ (หรือสภากงงานมหาวิทยาลัย)<sup>14</sup> สามารถรวมตัวกันได้อย่างเข้มแข็ง ตรงนี้สามารถทำให้สภา สามารถดำเนินการต่อรองค่าจ้าง (หรือปรับเงินเดือน) หรือผลักดันกฎเกณฑ์ให้ฝ่ายบริหารออกกฎที่เอื้อต่อสวัสดิการของพนักงานมหาวิทยาลัย ซึ่งอาจสามารถทำให้อัตราการซุติริคมีค่าลดลงได้<sup>15</sup> ในทางกลับกัน ลักษณะการจ้างงานของอาจารย์ในปัจจุบันในแบบ “พนักงานมหาวิทยาลัย” ที่การทำงานอิงกับการประเมินผลที่ต้องการวัดกิจกรรมทุกอย่างเป็นตัวเลขนอย่างเข้มข้น<sup>16</sup> อาจทำให้อำนาจของฝั่งกรรมราชวิชาการลดลงได้ เนื่องจากรูปแบบการจ้างงานดังกล่าวส่งผลทางลบต่อวัฒนธรรมแห่งการวิพากษ์อันพื้นฐานของวิชาการ เพราะรูปแบบการประเมินคุณภาพได้เข้ามามีความหมายใหม่ของอาจารย์ให้กลายเป็นเพียงทรัพยากรที่ต้องพัฒนาประสิทธิภาพตามผลการประเมินอย่างต่อเนื่อง ซึ่งดูเหมือนเหมือนว่าระบบดังกล่าวมีความเปิดกว้างแต่แท้จริงแล้ว คำและวิธีการต่างๆ ในการประเมิน เช่น การตรวจสอบ การประเมิน ประสิทธิภาพ ความคุ้มค่า ล้วนแฝงนัยยะของอำนาจแห่งการลงโทษเอาไว้ภายใต้ภาษาใหม่ของการบริหารจัดการ (ยศ สันตสมบัติ 2552) และอาจส่งผลให้กรรมราชวิชาการมีแนวโน้มที่จะโอนอ่อนต่อฝ่ายบริหารเพื่อรักษาสถานภาพของตนไว้

นอกเหนือจากการสร้างมูลค่าส่วนเกินในมหาวิทยาลัย บทวิเคราะห์แห่ง OM ยังตระหนักถึงกระบวนการสร้างมูลค่าส่วนเกินของอาจารย์ที่สามารถเกิดขึ้นต่อเนื่องไปยังโลกแห่งเศรษฐกิจภายนอกมหาวิทยาลัยด้วย ซึ่งตรงนี้ผู้เขียนเห็นด้วยกับข้อพิจารณาของ David Harvie (2006: 9) ที่มองคุณสมบัติของกรรมราชวิชาการว่าเป็นผู้ที่สร้างผลผลิต อีกทั้งผลิตผลแห่งพลังแรงงานของอาจารย์เป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกขาดจากพลังแรงงานที่เป็นของผู้ที่จบการศึกษาได้ กล่าวคือ การที่บัณฑิตจบการศึกษาและเข้าทำงานในสถาบันที่มีการจัดการองค์กรแบบทุนนั้น พลังแรงงานของพวกเขา (ซึ่งก็คือค่าจ้างที่พวกเขาได้รับ) เป็นสิ่งที่สะท้อนต้นทุนของการศึกษา หรือ ก็คือมูลค่าพลังแรงงานของเหล่าผู้ให้การศึกษานั้นเอง เพราะฉะนั้น พลังแรงงานของอาจารย์จึงผนวกกลายเป็นส่วนหนึ่งของตัวบัณฑิต (embody) และแรงงานของพวกเขาสามารถมีผลผลิตเพิ่มขึ้นได้ด้วยอันสืบจากการศึกษา และการที่องค์กรแห่งทุนจ้างบัณฑิตเหล่านั้นเข้าทำงาน ทำให้องค์กรไม่เพียงแค่อุดมมูลค่าส่วนเกินจากเหล่าบัณฑิตเท่านั้นหากแต่รับเอามูลค่าส่วนเกินที่ถูผลิตโดยอาจารย์ด้วย ทั้งหมดสะท้อนว่าอาจารย์ไม่ได้ผลิตแค่มูลค่าส่วนเกินให้ คณะ/ภาควิชาเท่านั้น หากแต่สร้างมูลค่าส่วนเกินให้เกิดขึ้นไปยังภาคส่วนภายนอกมหาวิทยาลัยด้วย

ตารางที่ 3 ความเข้ากันของทักษะที่คาดหวังจากเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มวิชาและลักษณะงาน  
ที่มา จากการประชุมคณาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ในหลายวาระ

|                                                             | นักลงทุนพันธุ์ | นักวางแผนเชิงกลยุทธ์ | นักวิเคราะห์ข้อมูล | นักสิ่งแวดล้อม | นักวิเคราะห์การตลาด | นักวางแผนห่วงโซ่อุปทาน | นักวิเคราะห์เชิงนโยบาย | นักวางแผนความรับผิดชอบต่อสังคมองค์กร | นักวางแผนทางการเงิน | นักวิเคราะห์หลักทรัพย์ | นักวิเคราะห์การเงินบริษัท | นักวางแผนทรัพยากรมนุษย์ | นักพัฒนาบริหารทรัพยากรมนุษย์ |
|-------------------------------------------------------------|----------------|----------------------|--------------------|----------------|---------------------|------------------------|------------------------|--------------------------------------|---------------------|------------------------|---------------------------|-------------------------|------------------------------|
| การวิเคราะห์อุปสงค์                                         | ✓              | ✓                    | ✓                  | ✓              | ✓                   | ✓                      | ✓                      | ✓                                    | ✓                   | ✓                      | ✓                         |                         |                              |
| การวิเคราะห์อุตสาหกรรม                                      | ✓              | ✓                    | ✓                  |                | ✓                   |                        | ✓                      |                                      | ✓                   | ✓                      | ✓                         |                         |                              |
| การวิเคราะห์อุปทาน                                          |                | ✓                    | ✓                  | ✓              |                     | ✓                      | ✓                      |                                      |                     |                        |                           |                         |                              |
| กลยุทธ์การตั้งราคา                                          |                | ✓                    |                    |                | ✓                   | ✓                      |                        |                                      |                     |                        |                           |                         |                              |
| การวางแผนการผลิต                                            |                |                      |                    |                |                     | ✓                      |                        |                                      |                     |                        |                           |                         |                              |
| ความสัมพันธ์ของตัวแปรเศรษฐกิจมหภาคและผลกระทบจากการใช้นโยบาย | ✓              | ✓                    | ✓                  |                | ✓                   |                        | ✓                      |                                      | ✓                   | ✓                      | ✓                         |                         |                              |
| การประยุกต์ใช้เครื่องมือสถิติและแบบจำลองทางเศรษฐมิติ        | ✓              |                      | ✓                  |                | ✓                   | ✓                      | ✓                      |                                      | ✓                   | ✓                      | ✓                         | ✓                       |                              |
| การวัดผลภาพแรงงาน                                           |                |                      |                    |                |                     |                        |                        |                                      |                     |                        |                           | ✓                       | ✓                            |
| การวางแผนค่าตอบแทนของแรงงาน                                 |                |                      |                    |                |                     |                        |                        |                                      |                     |                        |                           | ✓                       | ✓                            |
| การวิเคราะห์และออกแบบนโยบายเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์         |                |                      |                    |                |                     |                        | ✓                      |                                      |                     |                        |                           | ✓                       | ✓                            |
| วิเคราะห์ต้นทุน-ประสิทธิภาพ                                 |                | ✓                    |                    |                |                     | ✓                      |                        | ✓                                    |                     |                        | ✓                         | ✓                       | ✓                            |
| วางกลยุทธ์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์                          |                |                      |                    |                |                     |                        |                        |                                      |                     |                        |                           | ✓                       | ✓                            |
| การประเมินผลกระทบทางเศรษฐกิจจากธุรกรรมระหว่างประเทศ         | ✓              | ✓                    |                    |                | ✓                   |                        | ✓                      |                                      | ✓                   | ✓                      | ✓                         |                         |                              |
| การวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาประเทศ-เชิงพื้นที่                |                |                      | ✓                  |                |                     |                        | ✓                      | ✓                                    |                     |                        |                           |                         |                              |
| การศึกษาความเป็นไปได้                                       |                | ✓                    |                    | ✓              |                     |                        | ✓                      | ✓                                    |                     |                        |                           |                         |                              |
| การประเมินมูลค่า                                            |                |                      |                    | ✓              |                     |                        | ✓                      | ✓                                    |                     |                        |                           |                         |                              |
| การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม                                |                |                      |                    | ✓              |                     |                        |                        |                                      |                     |                        |                           |                         |                              |
| การวิเคราะห์นโยบายทางสิ่งแวดล้อม                            |                |                      |                    |                |                     |                        | ✓                      |                                      |                     |                        |                           |                         |                              |
| การบริหารหลักทรัพย์                                         |                |                      |                    |                |                     |                        |                        |                                      | ✓                   | ✓                      |                           |                         |                              |
| การประเมินสินทรัพย์ทางการเงิน                               | ✓              | ✓                    |                    |                |                     |                        |                        |                                      | ✓                   | ✓                      | ✓                         |                         |                              |
| การวิเคราะห์ข้อมูลปริมาณมาก                                 |                |                      | ✓                  |                | ✓                   |                        |                        |                                      |                     |                        |                           |                         |                              |

ผู้เขียนขอยกตัวอย่างคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ต้นสังกัดของผู้เขียน เพื่อขยายประเด็นข้างต้น โดยช่วงเวลาที่ผ่านมา คณะมีความพยายามในการเสนอร่างหลักสูตร เศรษฐศาสตร์บัณฑิตใหม่ และได้มีการจัดการประชุมอย่างเข้มข้นหลายครั้งเพื่อพัฒนาหลักสูตรและการสอน เพื่อปลูกฝังและฝึกฝนให้นักศึกษามีทักษะทางเศรษฐศาสตร์ติดตัวเพื่อใช้ในการทำงานในอนาคต รวมถึงสร้างความเชื่อมโยงและลดความซ้ำซ้อนในการเรียนรู้ด้วยการจัดการเรียนการสอนใน ลักษณะกลุ่มวิชา (module)<sup>17</sup> โดยตารางที่ 3 แนวตั้งได้ระบุทักษะที่ได้รับจากการเรียนในแต่ละ กลุ่มวิชา เช่น ทักษะในการวิเคราะห์อุปทาน, อุปสงค์ และอุตสาหกรรม ได้จากกลุ่มวิชา เศรษฐศาสตร์จุลภาค และ การประยุกต์ใช้เครื่องมือสถิติและแบบจำลองเศรษฐมิติ ได้จากกลุ่มวิชา เศรษฐศาสตร์เชิงปริมาณวิเคราะห์ เป็นต้น โดยเครื่องหมายถูกเป็นการระบุว่า ลักษณะงานใดบ้าง ในแนวนอนของตารางที่มีแนวโน้มใช้ประโยชน์จากทักษะดังกล่าว เช่น การวิเคราะห์อุตสาหกรรม เป็นประโยชน์ต่อลักษณะงานที่เป็น นักลงทุนในหลักทรัพย์ นักวางแผนเชิงกลยุทธ์ นักวิเคราะห์ การตลาด นักวิเคราะห์เชิงนโยบาย ฯลฯ นัยยะที่ได้ข้อมูลดังกล่าวคือ มันมีความเป็นไปได้ที่ คณะ/ ภาควิชา ในมหาวิทยาลัยมีแนวโน้มที่จะออกแบบหลักสูตรเพื่อผลิตให้นักศึกษามีทักษะที่เอื้อประโยชน์ ต่อการทำงาน ในองค์กรแห่งหนึ่ง นั่นก็เพื่อเป็นการความมั่นใจว่านักศึกษาที่จบไปสามารถเข้าไป

แข่งขันในตลาดแรงงานได้ และด้านนักศึกษาสามารถแข่งขันในตลาดแรงงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็ย่อมสร้างผลสะท้อนไปยังทั่วทั้งจังหวัดทั้งการผลิตสินค้าวิชาการของคณะฯ และการสร้างมูลค่าส่วนเกิน ให้ดำเนินต่อไปได้ และที่สำคัญกว่านั้น คุณสมบัติของทักษะที่นักศึกษาจะได้รับ และลักษณะงานที่คาดหวัง ล้วนเป็นสิ่งสะท้อนการสร้างมูลค่าส่วนเกินของอาจารย์ที่เกิดขึ้นสืบเนื่อง ไปสู่นอกมหาวิทยาลัย กล่าวคือ ความต้องการของหลักสูตรในการผนวกเอาพลังแรงงานของคณาจารย์ (ซึ่ง ณ ที่นี้คือความสามารถของเหล่าคณาจารย์ในทักษะต่างๆ ในแนวดิ่ง) ให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของพลังแรงงานของบัณฑิต และนำไปสู่การสร้างมูลค่าเกินให้เกิดขึ้นแก่องค์กรที่เหล่าบัณฑิตเข้าทำงานนั่นเอง

#### 4. กระบวนการทางชนชั้นรองและกระบวนการที่ไม่ใช่ชนชั้นในการผลิตสินค้าวิชาการ

บทวิเคราะห์แห่ง OM เน้นย้ำว่ากระบวนการทางชนชั้นหลัก ไม่ได้ทำงานอย่างโดดเดี่ยว ดังนั้นการผลิตสินค้าวิชาการในมหาวิทยาลัยย่อมเกี่ยวพันกับกระบวนการทางชนชั้นรอง และกระบวนการที่ไม่ใช่ชนชั้น ซึ่งในส่วนนี้จะทำการอภิปรายทั้งสองประเด็น โดยพิจารณา รูปแบบการกระจายและจัดสรรมูลค่าส่วนเกินของ คณะ/ภาควิชา และ บทบาทของกระบวนการที่ไม่ใช่ชนชั้นต่างๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อผลิตมูลค่าส่วนเกินของแรงงานวิชาการได้

##### 4.1 การกระจายและการจัดสรรมูลค่าส่วนเกิน

คำถามที่ควรพิจารณาคือมูลค่าส่วนเกินที่ถูกสร้างขึ้นมานั้น ไปตกอยู่ที่ใด? คำตอบในเบื้องต้นคือส่วนเกินตกอยู่กับ คณะ/ภาควิชา ต้นสังกัด ซึ่งมีหน้าที่เป็นผู้บริหารทรัพย์สิน โดยมีมีคณะทำงานคือ ทีมผู้บริหาร (คณบดีและรองคณบดี) กรรมการประจำคณะและหัวหน้าสาขา ซึ่งคณะทำงานดังกล่าวได้รับอำนาจโดยชอบตามกฎหมายในการดำเนินการบริหาร และจัดการด้านรายได้และรายจ่ายของคณะ/ภาควิชา เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้บริหารทรัพย์สินจึงมีหน้าที่ที่คดส่วนเกินเพียงอย่างเดียว หากแต่มีหน้าที่สำคัญกระจายและจัดสรรส่วนเกินออกไปยังภาคส่วนต่างๆ ของคณะ<sup>18</sup> หรืออีกนัยหนึ่งคือ มีหน้าที่กำหนดว่ามูลค่าส่วนเกินควรตกอยู่ในภาคส่วนใดบ้าง (การกระจาย) และแต่ละภาคส่วนควรได้รับจำนวนเท่าใด (การจัดสรร) ทั้งนี้เพื่อเป็นการสนับสนุนให้การผลิตและขายสินค้าวิชาการดำเนินได้อย่างต่อเนื่อง

การจัดสรรและกระจายมูลค่าส่วนเกินไปยังภาคส่วนต่างๆ คือการทำงานของกระบวนการทางชนชั้นรอง (SCP) นั่นเอง บุคคลและภาคส่วน รวมถึงโครงการต่างๆ ในคณะ ที่ได้รับการกระจายส่วนเกินนั้น ไม่ได้มีหน้าที่ผลิตสินค้าวิชาการโดยตรง แต่กลับมีส่วนในการชำระรักษาการคงอยู่ของการผลิตส่วนเกินทั้งสิ้น ซึ่งเมื่อพิจารณาจากตารางที่ 1 พบว่า มูลค่าส่วนเกินที่เกิดขึ้นหรือ SV มีค่าเท่ากับ 66,887,426 บาท โดยที่

$$SV = W_T - C - V \quad (9)$$

และ

$$SV = SC_0 + SC_1 + SC_{2A} + SC_{2B} + SC_3 + SC_4 + SC_5 + SC_6 \quad (10)$$

สมการ (9) ระบุว่ามูลค่าส่วนเกินคือรายได้หักต้นทุนทั้งหมดทั้งส่วนของทุนตายตัวและพลังแรงงาน และ (10) ให้ข้อมูลต่อเนื่องอีกว่า รายได้ที่เป็นมูลค่าส่วนเกินไม่ได้ถูกเก็บไว้โดยผู้บริหารทรัพย์สินทั้งหมด แต่ถูกไว้ห้สัดส่วน  $SC_0$  โดยที่เหลือได้ถูกจัดสรรไปยังส่วนที่ทำงานในกระบวนการทางชนชั้นรอง<sup>19</sup> ซึ่งขออภิปรายดังนี้

เมื่อพิจารณาที่  $SC_1$  คือมูลค่าส่วนเกินที่ตกอยู่แก่โครงการพัฒนาอาจารย์ เห็นได้ว่ามีมูลค่าสูงถึงประมาณ 11 ล้านบาท ส่วนหนึ่งที่มีค่าสูงเพราะมันรวมเอา โครงการทุนการศึกษาในระดับปริญญาเอกสำหรับอาจารย์ไว้ด้วย นอกจากนั้น ยังประกอบไปด้วย ทุนสนับสนุนค่าใช้จ่ายสำหรับการไปอบรม สัมมนา และ/หรือ เดินทางไปนำเสนอผลงานวิชาการทั้งในและต่างประเทศ โครงการพัฒนาภาษาอังกฤษ ข้อสังเกตคือ ค่าใช้จ่ายเหล่านี้ไม่ได้เกี่ยวกับการผลิตสินค้าวิชาการโดยตรง แต่ล้วนมีความสำคัญในการเพิ่มศักยภาพของกรรมวิชาชีพวิชาการ ในการทำให้พวกเขาสามารถสร้างมูลค่าส่วนเกินที่เพิ่มขึ้นได้ เช่น การเพิ่มจำนวนอาจารย์ที่จบปริญญาเอก (โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ) ย่อมช่วยทำให้องค์กรมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น ในทางเดียวกันมูลค่าส่วนเกินที่ถูกกระจายไปยัง  $SC_5$  หรือค่าใช้จ่ายสำหรับผลิตงานวิจัยและตำราของคณาจารย์ก็เป็นการทำงานของกระบวนการทางชนชั้นรองเช่นกัน เพราะในกระบวนการดังกล่าว งานวิจัยไม่ได้ถูกทำให้กลายเป็นสินค้าที่ขายในตลาด<sup>20</sup> หากแต่เป็นการที่อาจารย์รับเงินจัดสรรจากมูลค่าส่วนเกินเพื่อนำเงินนั้นมาเพื่อเพิ่มความเชี่ยวชาญทางวิชาการ ซึ่งอาจส่งผลดีต่อประวัติและชื่อเสียงของคณาจารย์ และในที่สุดก็อาจเป็นประโยชน์ต่อภาพลักษณ์ของหลักสูตรทำให้เป็นที่นิยมมากขึ้น แต่การทำวิจัยที่มากเกินไปอาจส่งผลกระทบต่อการผลิตสินค้าวิชาการได้ เพราะมันสามารถเบียดบังเวลาในการสอนและการเตรียมการสอนในรายวิชา รวมถึงทำให้มีแนวโน้มไปสู่การลดลงของควมรับผิดชอบในจำนวนกลุ่มและวิชาด้วย<sup>21</sup> การรับทุนผลิตหนังสือหรือตำราก็ไม่ใช่ว่าจะงาน โดยตรงในการผลิตสินค้าวิชาการ (คนที่สอนหนังสือไม่จำเป็นต้องเขียนหนังสือด้วยตนเองก็ได้) ผลพวงที่ได้จากการผลิต ตำรา/หนังสือทางตรงคือ คือการเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการของผู้เรียนอันทำให้ส่งผลให้การสอนในรายวิชา (สินค้าวิชาการ) มีคุณภาพมากขึ้น<sup>22</sup> การพิจารณามูลค่าส่วนเกินที่ถูกกระจายและจัดสรรไปยัง  $SC_1$  และ  $SC_5$  ทำให้เกิดข้อค้นพบที่น่าสนใจว่า อาจารย์มหาวิทยาลัยไม่ได้มีหน้าที่ในการผลิตมูลค่าส่วนเกินด้วยการสอนในกระบวนการชนชั้นหลักเท่านั้น หากแต่มีส่วนร่วมกับกระบวนการทางชนชั้นรองโดยเป็น "ผู้รับ" (recipient) การกระจายมูลค่าส่วนเกินผ่าน โครงการที่เกี่ยวกับการพัฒนาตนเองด้วย

เมื่อพิจารณาบทบาทของบุคลากรฝ่ายสนับสนุน ร่วมกับ นิยามการผลิต "สินค้าวิชาการ" ที่ได้เสนอไว้ก่อนหน้านี้ พบว่า การทำงานของบุคลากรฝ่ายสนับสนุนไม่ได้อยู่ในกระบวนการทางชนชั้นหลัก หากแต่อยู่ในกระบวนการทางชนชั้นรอง เนื่องจากพวกเขาไม่ได้มีการสร้างมูลค่าส่วนเกิน เพราะไม่ได้มีส่วนในการผลิตรายวิชา และทำการสอนและประเมินในรายวิชาต่างๆ ถึงแม้ว่างานของฝ่ายสนับสนุนไม่ได้สร้างมูลค่าส่วนเกิน แต่งานของพวกเขาล้วนสำคัญยิ่งต่อการคงอยู่ของมหาวิทยาลัย และคณะ/ภาควิชา เนื่องจาก งานของพวกเขามีเกี่ยวข้องกับกฎการจัดการระบบลงทะเบียนเรียน การจัดตารางสอนและห้องเรียน การจัดการเรื่องเอกสารที่เกี่ยวกับการสอบ การจัดการด้านการเบิก-จ่ายเงิน การจัดงานเปิดบ้านหลักสูตร การจัดหาพัสดุและครุภัณฑ์ การช่วยแก้ปัญหาทางเทคนิคบางอย่างที่อาจารย์ไม่สามารถแก้ไขได้ ฯลฯ ซึ่งในกรอบการวิเคราะห์ของ OM งานเหล่านี้ไม่ต่างจาก นักการเงิน นักการตลาด และผู้จัดการทั่วไป ซึ่งผู้มีหน้าที่เหล่านี้ไม่ได้เป็นผู้ผลิตสินค้าโดยตรง หากแต่เป็นเป็นผู้ที่มีส่วนในการบริหารจัดการคงอยู่ของการผลิตส่วนเกินและการซื้อสินค้าส่วนเกินนั้นจากแรงงาน ดังนั้นการกระจายและจัดสรรมูลค่าส่วนเกินไปยัง  $SC_{2A}$  และ  $SC_{2B}$  ให้เป็นเงินเดือนของฝ่ายสนับสนุน จึงเป็นการกระจายมูลค่าส่วนเกินไปสู่กระบวนการทางชนชั้นรอง นอกจากนี้ การกระจายมูลค่าส่วนเกินไปยัง  $SC_5$  ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายในการพัฒนาบุคลากรฝ่ายสนับสนุน เป็นการยืนยันเพิ่มเติมถึงความสำคัญของพวกเขา นั่นเพราะว่า การทำงานที่มีประสิทธิภาพของพวกเขาส่งผลทำให้กระบวนการผลิตสินค้าวิชาการมีความราบรื่นและทำให้คณะ/ภาควิชาอยู่รอดได้

นอกเหนือจากอาจารย์ และบุคลากรฝ่ายสนับสนุนแล้ว มหาวิทยาลัย ( $SC_3$ ) และนักศึกษา ( $SC_4$ ) ก็ถือเป็นผู้รับการกระจายส่วนเกินด้วยเช่นกัน โดยคณะต้องหักเงินค่าธรรมเนียมการศึกษาจำนวนร้อยละ 15 เพื่อให้เป็นรายได้แก่มหาวิทยาลัย การกระจายมูลค่าส่วนเกินแก่



มหาวิทยาลัยนั้นสะท้อนว่า คณะ/ภาควิชา จำเป็นต้องรักษาความสัมพันธ์อันดีต่ออำนาจบริหารเบื้องบน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความราบรื่น และ ส่งผลทางบวกให้มหาวิทยาลัยเห็นชอบโครงการต่างๆของคณะ หรือจัดสรรงบประมาณมาให้คณะได้ ดังนั้นการจ่ายเงินให้มหาวิทยาลัยไม่ได้เกี่ยวข้องกับการผลิตมูลค่าส่วนเกินของคณะ/ภาควิชา แต่ก็เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เพื่อชำระไว้ซึ่งการคงอยู่ของคณะ/ภาควิชา ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างมหาวิทยาลัย ในทางเดียวกัน การกระจายส่วนเกินไปยังโครงการพัฒนานักศึกษา เช่น โครงการพบปะอาจารย์ที่ปรึกษา โครงการสร้างประสบการณ์ในอุตสาหกรรม โครงการเตรียมความพร้อมในตลาดแรงงาน โครงการเตรียมความพร้อมสื่อยศอาชีพร่างการเงิน ฯลฯ ล้วนมีความสำคัญ เพราะเป็นการส่งเสริมความรู้และกิจกรรมให้นักศึกษานอกเหนือจากการบรรยายในชั้น โมงรายวิชา ทำให้เพิ่มโอกาสในตำแหน่งและอาชีพ ซึ่งทำให้ส่งผลทางบวกต่อภาพลักษณ์ของหลักสูตรในอนาคต อีกทั้งการดำเนินโครงการเหล่านี้ยังช่วยสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีระหว่างนักศึกษาและคณะ/ภาควิชา ทำให้ลดความตึงเครียดที่สามารถเกิดระหว่างการผลิตสินค้าวิชาการได้ (เช่น ลดความเสี่ยงที่อาจารย์จะถูกนักศึกษารวมตัวกันร้องเรียนในประเด็นต่างๆ เป็นต้น) นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาบทบาทของนักศึกษาในกระบวนการทางชนชั้น ทำให้เราพบข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ นักศึกษาดำเนินเป็นผู้ถูกปลุกเร้ามากในกระบวนการทางชนชั้นหลัก เพราะพวกเขาถูกร่างกระแสรายได้ให้แก่ คณะ/ภาควิชา เพราะถ้าหากไม่มีนักศึกษา การสร้างมูลค่าส่วนเกินให้เกิดขึ้น (realization of surplus value) ย่อมเป็นไปได้ไม่ได้ แต่ในขณะเดียวกันกับที่นักศึกษาเป็นผู้สร้างรายได้ให้แก่ คณะ/ภาควิชา พวกเขาก็เป็นผู้รับการจัดสรรมูลค่าส่วนเกินแห่งกระบวนการทางชนชั้นรองด้วย

#### 4.2 รูปแบบของกระบวนการอื่นที่ไม่ใช่ชนชั้น

ประเด็นที่ต้องพิจารณาต่อคือ กระบวนการที่ไม่ใช่ชนชั้นถือว่าเป็นองค์ประกอบที่ร่ายล้อมการผลิตสินค้าวิชาการด้วย เมื่อกลับไปพิจารณาสมการ (1) อีกครั้งจะพบว่า รายได้ทั้งหมดของคณะ หรือ WT เกิดจาก รายได้ที่มาจากราคาธรรมเนียมการศึกษา หรือ WFC บวกด้วย WNC โดยในอันหลังคือรายได้ที่ไม่ได้เกิดจากการขายสินค้าวิชาการ แต่เป็นงบประมาณที่รัฐบาลจัดสรรให้แก่มหาวิทยาลัยในรูปของการ โอน และ/หรือการสนับสนุนค่าใช้จ่าย ดังนั้น WNC จึงถือว่าเป็นรายได้จากกระบวนการที่ไม่ใช่ชนชั้น (NCP) ซึ่งในกรณีของมหาวิทยาลัยรัฐบาล การสนับสนุนที่เห็นชัดเจนคือเงินเดือนของคณาจารย์ และบุคลากรฝ่ายสนับสนุนที่รับเงินเดือนจากงบประมาณแผ่นดิน โดยรายได้ของพวกเขาไม่ได้ถูกหักจ่ายจากมูลค่าส่วนเกินที่สร้างจากกระบวนการทางชนชั้นหลัก หากแต่เป็นการรับเงินโดยตรงจากรัฐบาล (แต่การพิจารณาขึ้นเงินเดือนยังคงเป็นวิจรรณญาณของคณะอยู่) ดังนั้นจะพบว่า

$$W_{NC} = SC_{2A} + V_1 \quad (11)$$

สมการ (11) ระบุว่าคณะได้รับรายได้จากรัฐบาลเพื่อให้เป็นเงินเดือนพนักงานมหาวิทยาลัยประเภทเงินงบประมาณแผ่นดิน ทั้งบุคลากรฝ่ายสนับสนุน ( $SC_{2A}$ ) และคณาจารย์ ( $V_1$ ) ดังนั้น บุคลากรใน  $SC_{2A}$  จึงต่างจาก  $SC_{2B}$  เพราะว่าประเภทแรกได้รับเงินเดือนจากรายได้ที่ไม่ได้มาจากการขายสินค้า ( $W_{NC}$ ) ในขณะที่ประเภทหลังได้รับเงินเดือนจากการหักจากรายได้จากการผลิตมูลค่าส่วนเกินโดยตรง สิ่งที่น่าสนใจกว่าคือ อาจารย์มหาวิทยาลัยที่อยู่ใน  $V_1$  แม้ว่าพวกเขาเป็นผู้สร้างมูลค่าเกิน แต่รายได้ที่รับกลับมาจากกระบวนการที่ไม่ใช่ชนชั้น ตรงนี้สะท้อนถึงเอกลักษณ์ของมหาวิทยาลัยรัฐที่อยู่นอกระบบ คือ ในขณะที่มีการเร่งผลิตสินค้าวิชาการเพื่อเพิ่มรายได้ขนานใหญ่แต่ คณะ/ภาควิชา ก็พึ่งพิงการสนับสนุนจากรัฐบาลในส่วนของการรายได้เพื่อนำมาจ่ายเป็นมูลค่าของพลังแรงงานที่ทำหน้าที่ผลิตส่วนเกิน<sup>23</sup> นอกจากนี้ การที่รัฐเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการผลิต

สินค้าวิชาการของมหาวิทยาลัย ด้วยการสนับสนุนเงินอุดหนุนดังกล่าว สะท้อนถึงคุณสมบัติของสินค้าวิชาการที่สามารถสร้างผลกระทบภายนอกที่เป็นบวก (positive externalities) ได้ กล่าวคือ การที่มีผู้ผ่านการอบรม/การศึกษาในระดับที่สูงขึ้น สามารถนำมาซึ่งกำลังแรงงานที่มีผลิตภาพมากขึ้น สร้างโอกาสในการเป็นผู้นำในองค์กร (ทั้งภาครัฐและเอกชน) มากขึ้น ซึ่งทั้งหมดก็ถือว่านอกจากตัวผู้ที่ได้รับการศึกษาแล้วสังคมที่เขาศึกษาอยู่ก็ยังได้รับประโยชน์จากกิจกรรมการศึกษาด้วย เมื่อเป็นเช่นนั้น เราจึงพบว่าอาจารย์มหาวิทยาลัย แม้เป็นกรรมสิทธิ์ทางวิชาการ แต่ก็มียอดลักษณะทางชนชั้นเชื่อมโยงไปยังกระบวนการทางชนชั้นรอง และกระบวนการที่ไม่ใช่ชนชั้นอีกด้วย

กระบวนการที่ไม่ใช่ชนชั้น ไม่จำเป็นต้องปรากฏในรูปแบบของการสนับสนุนเงินเดือนเท่านั้น ตัวอย่างเช่น คณะเศรษฐศาสตร์ ต้นสังกัดของผู้เขียนเป็นคณะใหม่ที่เพิ่งจัดตั้งใหม่ และยังไม่มียอดการเรียนและห้องพักคณาจารย์ มหาวิทยาลัยจึงจัดสรรงบประมาณสร้างอาคารเพื่อการดังกล่าว ในกรณีนี้เห็นได้ว่า ประการแรก เมื่อมีการสร้างอาคารใหม่ ทำให้ต้นทุนในประเภททุนตายตัว (หรือตัวแปร C) ของคณะเพิ่มขึ้นอย่างสำคัญ ประการที่สอง ค่าใช้จ่ายในการสร้างทุนตายตัวนี้ได้ถูกชำระด้วยรายได้ที่ไม่ได้มาจากกระบวนการทางชนชั้น เพราะเป็นงบประมาณที่กำหนดมาจากมหาวิทยาลัย<sup>24</sup> ประการที่สาม การบรรยายได้สนับสนุนดังกล่าวยังสื่อมุนัยะว่ารายได้จากกระบวนการทางชนชั้น (ค่าธรรมเนียม) ไม่จำเป็นต้องครอบคลุมต้นทุนที่เกิดขึ้นทั้งหมดก็ได้<sup>25</sup> เมื่อเป็นเช่นนั้น จึงเป็นปกติวิสัยที่อัตราการทุจริตสามารถมีค่าเป็นบวก ควบคู่ไปกับการขาดทุนทางบัญชีได้

นอกจากการอุดหนุนด้านงบประมาณ มหาวิทยาลัยยังมีกระบวนการที่ไม่ใช่ชนชั้นอื่นที่อาจ "จำกัด" การสร้างมูลค่าส่วนเกิน โดยเฉพาะกระบวนการทางการเมือง (political process) เช่น การบังคับใช้เงื่อนไขการจ้างงานที่บังคับระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งวิชาการที่มหาวิทยาลัยรัฐบาลที่ออกนอกระบบหลายแห่งพยายามดำเนินการอยู่ (การบังคับใช้ระเบียบถือเป็นกระบวนการทางการเมืองอย่างหนึ่ง) กล่าวคือ การเข้าทำงานเป็นพนักงานมหาวิทยาลัยในตำแหน่งอาจารย์ (ทั้งประเภทเงินรายได้และเงินงบประมาณ) มีเงื่อนไขการจ้างงานว่า อาจารย์ต้องดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ภายในระยะเวลา 7 ปีนับตั้งแต่เข้าทำงาน และหลังจากนั้นต้องดำรงตำแหน่งรองศาสตราจารย์ภายใน 9 ปีนับตั้งแต่ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์<sup>26</sup> โดยถ้าอาจารย์ไม่สามารถทำได้ตามเงื่อนไข มหาวิทยาลัยสามารถ "เลิกจ้าง" อาจารย์ได้ คูณเวียนข้อบังคับดังกล่าวต้องการสร้างประสิทธิภาพในเชิงวิชาการเพราะสร้างแรงจูงใจให้อาจารย์เขียนผลงานวิชาการเพิ่ม (ด้วยการลงโทษด้วยการเลิกจ้าง) และเหมือนว่าส่งผลกระทบต่อการบวนการทางชนชั้น เพราะ ถ้าหากคณะ/ภาควิชาที่มีคณาจารย์ที่มีตำแหน่งทางวิชาการเพิ่มขึ้นย่อมทำให้สามารถลอกแบบหลักสูตร/วิชา ที่มีความน่าสนใจหลากหลาย และน่าเชื่อถือ อย่างไรก็ตาม ต้องไม่ลืมว่าการเขียนงานเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการเป็นการทำงานของกระบวนการทางชนชั้นรอง ซึ่งมีผลเบียดบัง การสร้างมูลค่าส่วนเกินของอาจารย์ ในการผลิตสินค้าวิชาการได้ ถ้าหากอาจารย์หลายท่านในคณะ/ภาควิชา ต่างต้องรองขอลดภาระงานสอนลงเพื่อไปเขียนงานวิชาการ ผลที่ตามมาคือ (1)การสร้างมูลค่าต่อหัวของอาจารย์ประจำมีมูลค่าลดลง เพราะต่างเอาเวลาไปเขียนวิจัยหมด (2)อาจทำให้ต้นทุนที่เกิดแก่พลังแรงงานของอาจารย์พิเศษเพิ่มขึ้น ( $V_3$ ) เพื่อทดแทนภาระสอนที่ลดลงของอาจารย์ และ (3)เป็นกรเพิ่มภาระไปที่ กระจายส่วนเกินไปยังโครงการวิจัยหรือตำรา ( $SC_1$ ) ในสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น (ในกรณีที่อาจารย์ไม่สามารถหาทุนวิจัยจากภายนอกได้) ซึ่งทั้งหมดอาจนำไปสู่ภาวะการขาดทุนทางบัญชีได้

นอกจากนี้ เงื่อนไขการจ้างงานข้างต้น อาจนำไปสู่สถานการณ์ที่ไม่มีประสิทธิภาพต่อเนื่องได้ เช่น หากมีอาจารย์ที่ได้รับทุนศึกษาต่อปริญญาเอกจาก มหาวิทยาลัย/คณะต้นสังกัด แต่ไม่สามารถดำรงตำแหน่งภายในระยะเวลาที่กำหนดทำให้ต้องถูกเลิกจ้าง เหตุการณ์นี้มหาวิทยาลัย/คณะ จึงต้องแบกรับความสูญเสียจากการลงทุนส่งบุคลากรไปศึกษาต่อ นั่นเพราะความคาดหวังของมหาวิทยาลัย/คณะ ในการส่งบุคลากรไปศึกษาต่อระดับปริญญาเอก (ทั้งในและ

ต่างประเทศ) คือการที่อาจารย์ได้นำความรู้ที่ได้รับกลับมาทำงานวิชาการให้แก่มหาวิทยาลัย อย่างน้อยตามระยะเวลาตามที่เกณฑ์ที่กำหนด (โดยส่วนมากอยู่ที่ระยะเวลา 2 เท่าของการลาศึกษา เช่น ถ้าลาศึกษา 4 ปี ระยะเวลาใช้ทุนคือ 8 ปี เป็นต้น) แต่ในสถานการณ์ที่อาจารย์ต้องถูกเลิกจ้างก่อนสิ้นสุดเวลาใช้ทุน ทำให้สูญเสียอย่างน้อยสามประการคือ ประการแรก เกิดการสูญเสียระยะเวลาในการสร้างมูลค่าส่วนเกินของอาจารย์ให้เหลือตามระยะเวลาใช้ทุนขั้นต่ำไป ประการที่สอง เกิดภาระต้นทุนธุรกรรม (transaction cost) ทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่ใช้ตัวเงิน ให้แก่มหาวิทยาลัย/คณะ ทั้งในแง่ของเวลาและการดำเนินเอกสารเพื่อตามทวงและเก็บเงินชดเชยจากผู้รับทุน ซึ่งอาจเพิ่มภาระแก่กระบวนการทางชนชั้นรองซึ่งคือ ฝ่ายธุรการ ในการตามเรื่องดังกล่าว ประการที่สาม การที่จำนวนบุคลากรลดลงทำให้มีการเปิดรับสมัครอาจารย์ในอัตราใหม่ ซึ่งอาจนำไปสู่วงจรเดิมและทำให้เสียทรัพยากร (ทั้งคนและเงิน) ไปเรื่อยๆ หากเงื่อนไขการจ้างงานไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลง (นั่นคือ จ้างคนใหม่-ให้ทุนไปศึกษาต่อ-ขอตำแหน่งไม่ทัน-เลิกจ้าง-จ้างคนใหม่.....)<sup>27</sup>

ข้อสังเกตเพิ่มเติมคือ นอกเหนือจากการสอนและเตรียมการสอน การเป็นอาจารย์มีความจำเป็นทำงานอื่นๆที่ไม่ใช่ภาระทางวิชาการ ทั้งการทำหน้าที่ธุรการต่างๆ การดำรงตำแหน่งเป็นผู้บริหาร (เช่น ระดับผู้ช่วยคณบดีเป็นต้นไป) การดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการในชุดทำงานต่างๆ (เช่น กรรมการจัดงานพิธีพระราชทานปริญญาบัตร กรรมการตรวจรับพัสดุ กรรมการตรวจประเมินภายใน กรรมการจัดการเลือกตั้งผู้แทนสภามหาวิทยาลัย ฯลฯ) และ/หรือ การเป็นตัวแทนของคณะ/ภาควิชา ไปตามคำเชิญขององค์กรต่างๆ กิจกรรมเหล่านี้ล้วนเป็นการใช้พลังแรงงานที่ไม่เกี่ยวกับกระบวนการทางชนชั้น (nonclass labour) ทั้งสิ้น แน่นอนว่าการทำกิจดังกล่าวไม่ทำให้มูลค่าส่วนเกินเพิ่ม และอาจทำให้มูลค่าส่วนเกินลดลงได้ถ้าหากอาจารย์ใช้เวลาทั้งหมดไปที่กิจกรรมดังกล่าว แต่ก็มีข้อทดแทนเพราะอาจช่วยทำให้ลดรายจ่ายที่กระจายไปยังภาคส่วนที่ทำงานธุรการ รวมถึงการบริหารคณะ/ภาควิชาที่ดี และมีความสัมพันธ์กับหน่วยงานภายนอกอื่น อาจนำมาซึ่งภาพลักษณ์และการเพิ่มยอดขายสินค้าวิชาการ และเงินบริจาคได้ ดังนั้นจึงปฏิเสธไม่ได้ว่าอัตลักษณ์ที่ประกอบสร้างการเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยนั้นต้องรวมเอาบทบาทของกระบวนการที่ไม่ใช่ชนชั้นเข้าไปด้วย

## 5. บทสรุป

ย้อนกลับไปกว่า 30 ปีที่แล้ว Kevin Harris (1982) พิจารณาบทบาทของครูและอาจารย์ว่ายืนอยู่ใกล้ความเป็นชนชั้นแรงงานมากที่สุด โดยไม่ได้หายสิ้นของการทำงานเชิงอุดมการณ์ที่สนับสนุนการทำงานในระดับโลกของทุน<sup>28</sup> (หน้า 128-30) และภายใต้รูปแบบทุนนิยมบริษัท (corporate capitalism) มันเป็นการยากที่จะมองเห็นการขูดรีดเชิงองค์กรในระดับปัจเจก การรับรู้ถึงการขูดรีดจึงทำได้โดยสังเกตการณ์เคลื่อนไหวแบบรวมกลุ่มที่เกิดขึ้นในหลายระดับ ณ หนึ่งทวีตระดับแห่ง OM ได้ค่อยๆลดโดยแสดงให้เห็นถึงการผลิตมูลค่าส่วนเกินและการขูดรีดที่เกิดขึ้นในระดับของมหาวิทยาลัย อาจารย์มหาวิทยาลัยคือ “แรงงานวิชาการ” ที่สร้างมูลค่าส่วนเกินให้เกิดขึ้น ในกระบวนการผลิตสินค้าวิชาการ และยืนอยู่ท่ามกลางความขัดแย้ง (contradiction) ขององค์ประกอบของกระบวนการทางชนชั้นและกระบวนการที่ไม่ใช่ชนชั้นที่หลากหลาย

นัยยะที่ได้จากบทวิเคราะห์แห่ง OM ในที่นี้มีสามประการด้วยกัน ประการแรก การวิเคราะห์กระบวนการทางชนชั้นหลักทำให้เราพบว่างานสอนของอาจารย์มีความสำคัญมากกว่าที่คิด ภายใต้กระแสที่มหาวิทยาลัยต่างนิยมมุ่งสู่การเลื่อนระดับในตำแหน่งโลก ทำให้งานวิจัยถูกให้ความสำคัญขึ้น<sup>29</sup> แน่แน่นอนว่างานวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้เป็นสิ่งที่สำคัญและขาดไม่ได้ ในความเป็นมหาวิทยาลัย แต่บทความนี้ได้แสดงให้เห็นเพิ่มเติมว่างานสอนก็มีความสำคัญอย่างยิ่งยวด เพราะมัน

มีส่วนโดยตรงในการสร้างมูลค่าส่วนเกินให้เกิดแก่มหาวิทยาลัย และเป็นแหล่งที่มาของมูลค่าที่จะถูกกระจายและจัดสรร ไปยังภาคส่วนอื่นๆอีกด้วย

ประการที่สอง บทวิเคราะห์แห่ง OM ได้ย้ำเตือนให้เห็นความซับซ้อนของอาจารย์มหาวิทยาลัย ที่สามารถนิยามได้จากภาวะที่พวกเขาครอบครองอัตลักษณ์ทางชนชั้น (และไม่ใช้ชนชั้น) ที่หลากหลาย และมีความขัดแย้งซึ่งกันและกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ เป้าหมายแห่งการเป็นอาจารย์จึงไม่สามารถนิยามได้ด้วยผลประโยชน์แห่งชนชั้นแต่เพียงอย่างเดียว อาจารย์อาจเลือกกระทำการที่สนับสนุนการขูดรีดแรงงานเพิ่มได้ (แม้ว่ามีส่วนที่ตระหนักถึงจิตสำนึกทางชนชั้น) ถ้าหากมันสามารถเป็นประโยชน์อื่นๆต่อนักศึกษาในภาพรวม และมหาวิทยาลัยในฐานะที่เป็นสถาบันแห่งการศึกษาได้ ซึ่งการวิเคราะห์ด้วย OM ของบทความนี้หวังว่าจะเป็นการเปิดหนทางใหม่ในการพิจารณาโลกแห่งมหาวิทยาลัย ในฐานะที่เป็นพื้นที่ทางสังคมที่ซับซ้อน อันเต็มประกอบสร้างไปด้วยกระบวนการอันหลากหลายที่ต่างสร้างความกดดันและความตึงเครียดให้แก่กัน

ประการที่สามคือข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เมื่อโลกแห่งมหาวิทยาลัยเป็นพื้นที่ๆเต็มไปด้วยความขัดแย้ง ที่สามารถพบเจอได้ ในกระบวนการทางชนชั้นหลักและกระบวนการที่ไม่ใช่ชนชั้น การซ้อนทับกันของความขัดแย้ง ในพื้นที่มหาวิทยาลัยลือนัยยะว่า การคำนึงนโยบายเพื่อปฏิรูปมหาวิทยาลัย ไม่จำเป็นต้องกระทำตามอย่างตัวแบบมาร์กซิสต์ดั้งเดิมที่มุ่งการปฏิบัติโดยชนชั้นแรงงาน การเข้าใจความขัดแย้งในภาคส่วนต่างๆสามารถนำไปสู่การเสนอ นโยบายปฏิรูปที่ไม่จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างทางชนชั้นได้ โดยเฉพาะการจัดการกับแรงกดดันจากกระบวนการที่ไม่ใช่ชนชั้น เช่น การปฏิรูปการประเมินผลงานการทำงานของอาจารย์ให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น และ/หรือ ปรับเงื่อนไขการจ้างงานให้มีแรงจูงใจและบทลงโทษ ในการเข้าสู่ตำแหน่งวิชาการให้สมเหตุสมผลมากขึ้น ทั้งสองสามารถช่วยคลี่คลายในความขัดแย้งของการผลิตมูลค่าส่วนเกินในระดับหนึ่ง โดยไม่ได้ทำให้โครงสร้างทางชนชั้นเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด

สุดท้ายนี้ ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่า บทวิเคราะห์แห่งชนชั้นของ OM นี้จะนำไปสู่การหันกลับมาพิจารณามหาวิทยาลัยและสถานศึกษาด้วยนิยามใหม่ ที่มองว่ามหาวิทยาลัยเป็นได้ทั้งอาณาบริเวณแห่งความขัดแย้งทางชนชั้นและการศึกษา (class and educational struggles) และขยายผลรอบการวิเคราะห์นี้ไปสู่การศึกษาสถาบันที่ (อ้างว่า) ไม่แสวงหากำไรอื่นๆต่อไป

## Notes

<sup>1</sup> ในแง่ของการเป็นพื้นที่ทางการเมือง ผู้เขียนหมายรวมถึงมหาวิทยาลัยรัฐบาล และเอกชน นั่นเพราะมหาวิทยาลัยเอกชนก็ยังจำเป็นต้องบริหารงานตามกรอบของคณะกรรมการการอุดมศึกษา

<sup>2</sup> เศรษฐศาสตร์กระแสหลัก ณ ที่นี้คือใช้อ้างอิง เศรษฐศาสตร์สำนักนีโอคลาสสิกที่มีอิทธิพลครอบงำวงวิชาการเศรษฐศาสตร์มาอย่างยาวนาน เอกลักษณะการวิเคราะห์ของสำนักนีโอคลาสสิกคือ การทำให้องค์ความรู้เศรษฐศาสตร์มีความบริสุทธิ์มากขึ้น โดยแยกมิติทางด้านเศรษฐกิจออกจากมิติทางสังคมและการเมืองอื่นๆ มาวิเคราะห์ด้วยตรรกะที่มีความเป็นวิทยาศาสตร์สูง (เช่น คณิตศาสตร์และเศรษฐมิติ) และยึดมั่นในสมมติฐานเรื่องความมีเหตุผลอย่างสมบูรณ์ของหน่วยเศรษฐกิจ และเชิดชูการทำงานของตลาดเสรีว่าสามารถนำพาสวัสดิการสูงสุดให้แก่สังคมได้

<sup>3</sup> โปรดดูบทที่ 6 ใน BorJas (2010) และบทที่ 7 ใน Kaufman and Hotchkiss (2003) ซึ่งตำราเศรษฐศาสตร์ทั้งสองเล่มได้ใช้กันอย่างแพร่หลาย

<sup>4</sup> นั้นหมายความว่ารูปแบบที่แตกต่างกันของ FCP สามารถใช้อ้างอิงถึงบริบททางสังคมรูปแบบต่างๆ ได้ เช่น การตัดสินใจจัดการและจัดสรรแรงงานส่วนเกินแบบรวมหมู่ โดยไม่มีแนวคิดเรื่องกรรมสิทธิ์เข้ามาเกี่ยวข้อง สะท้อนถึงสังคมแบบชนบทพหุภาค (Primitive Communism) หรือ เจอนโซทางสังคมทำให้เราสามารถปฏิบัติต่อชีวิตมนุษย์ในฐานะที่เป็นสินค้า (เช่นการค้าขาย) ก็ส่งผลต่อรูปแบบ FCP เช่นกัน หรือจะเป็นกรณีที่พบเห็นได้บ่อยคือ FCP ที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างทุนกับแรงงาน ซึ่งเกิดขึ้นในองค์กรธุรกิจเอกชน

<sup>5</sup> อธิการจารย์ ในฐานะพนักงานมหาวิทยาลัยไม่ได้อยู่ภายใต้การคุ้มครองแรงงาน จึงไม่ได้อยู่ภายใต้กฎหมายคุ้มครองแรงงานและแรงงานสัมพันธ์ แต่ในมาตรา 13 ของราชกิจจานุเบกษา ของแต่ละมหาวิทยาลัยมีกระบวนให้พนักงานมหาวิทยาลัยได้รับการคุ้มครองและประโยชน์ตอบแทน ไม่น้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน (เช่น พระราชบัญญัติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (2558) ถึงกระนั้นการจัดตั้งสหภาพแรงงานของคณาจารย์ยังไม่สามารถทำได้ในกรอบนี้

<sup>6</sup> สำหรับผู้ที่อยู่ในแวดวงอธิการจารย์มหาวิทยาลัยล้วนพบว่าความอยู่รอดทางการเงินถือเป็นวาระที่ไม่สามารถละเลยได้ ในการบริหาร คณะ/ภาควิชา และบ่อยครั้งถูกนำมาเป็นประเด็น ในที่ประชุมเสมอ

<sup>7</sup> ในกรณี การจำหน่ายของที่ระลึกของมหาวิทยาลัย ไม่นับเป็นกระบวนการทางชนชั้นที่สร้างมูลค่าส่วนเกิน หากแต่เป็นการประพฤติคนแบบนายทุนพ่อค้า (merchant capitalist) ที่มีหน้าที่คือเป็นผู้สั่งซื้อตามสเปกที่ระบุและนำมาขายไปเพื่อเพิ่มทุนรอนของตน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวไม่ได้เกิดการผลิตสินค้าขึ้น ในมหาวิทยาลัยเพื่อถือครองมูลค่าส่วนเกิน โดยรายรับที่เพิ่มขึ้นจากการขายสินค้าที่ไม่ใช่วิชาการ แท้จริงก็มาจากมูลค่าที่ต้องเสียไปของผู้ซื้อนั่นเอง

<sup>8</sup> แต่เดิมสาขาเศรษฐศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของคณะวิทยาการจัดการ ต่อมาสาขาเศรษฐศาสตร์ได้แยกตัวออกมาเป็นคณะเศรษฐศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการเดิมจึงเปลี่ยนชื่อเป็น คณะบริหารธุรกิจและการบัญชี การที่บทความนี้ใช้ข้อมูลในปีงบประมาณ 2556 ของคณะวิทยาการจัดการนั้น เพราะเป็นข้อมูลล่าสุดก่อนที่คณะได้เข้าสู่ช่วงการเปลี่ยนผ่านในการแยกคณะระหว่างปี 2557-2559 อีกทั้ง เนื่องจากคณะเศรษฐศาสตร์เพิ่งจัดตั้งขึ้นมาจึงยังไม่มีการทำข้อมูลรายรับ-รายจ่ายที่สรุปโดยละเอียดไว้ (แต่ระเบียบการเบิกจ่ายและตั้งงบประมาณยังคงรูปแบบที่ใกล้เคียงกับคณะวิทยาการจัดการอยู่)

<sup>9</sup> เนื่องจากข้อมูลดิบที่ได้มีลักษณะการจัดเก็บแบบบัญชี ผู้เขียนจึงต้องจัดกลุ่มตัวเลขใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับการวิเคราะห์แบบ OM

<sup>10</sup> สมการที่ปรากฏ ณ ที่นี้ ได้มาจาก Wollf and Resnick (1987a: 180-85) โดยถูกนำมาประยุกต์และปรับปรุงให้เข้ากับการวิเคราะห์นี้โดยผู้เขียน

<sup>11</sup> คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น อันเป็นต้นสังกัดของผู้เขียนถือเป็นตัวอย่างที่ดีในกรณีนี้ กล่าวคือ เมื่อได้รับการจัดตั้งเป็นคณะใหม่เมื่อต้นปี 2559 ก็ได้ดำเนินการอย่างทันทีในการแต่งตั้งกรรมการพัฒนาหลักสูตรเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ (หลักสูตรนานาชาติ) และ กรรมการพัฒนาหลักสูตรเศรษฐศาสตรบัณฑิต (หลักสูตรนานาชาติ) เพื่อผลักดันให้เปิดทั้งสองหลักสูตรเพื่อเพิ่มกระแสเงินสด และให้มีรายรับครอบคลุมต้นทุนและรายจ่ายในการดำเนิน โครงการต่างๆ

<sup>12</sup> ค่าจ้างที่แท้จริงคือ ค่าจ้างที่สะท้อนกำลังซื้อที่แท้จริงของแรงงาน โคนำค่าจ้างที่เป็นตัวเงินเทียบกับ การเพิ่มขึ้นของราคาสินค้า เช่น สมมติในหน่วย ก ได้รับค่าจ้างเพิ่มขึ้นร้อยละสิบ ในขณะที่เดียวกับระดับราคาสินค้าก็เพิ่มขึ้นร้อยละสิบเช่นกัน ในกรณีนี้ถือ แม้นาย ก ได้รับค่าจ้างที่เป็นตัวเงินเพิ่มขึ้น แต่อำนาจซื้อของเขากลับเท่าเดิม เพราะราคาสินค้าแพงขึ้นเท่ากับสัดส่วนการเพิ่มขึ้นของค่าจ้าง ดังนั้นค่าจ้างที่แท้จริงของนาย ก ยังคงเท่าเดิมนั่นเอง

<sup>13</sup> เมื่อพิจารณาอัตราการทุจริตที่เป็นตัวเงินจะได้ว่า  $SV_Y / V_Z = 72,000/30,90 = 2.3$  ซึ่งเท่ากับ การคำนวณใน (7)

<sup>14</sup> เนื่องจากอาจารย์ไม่ได้เป็นแรงงานตามที่กฎหมายกำหนด จึงไม่สามารถจัดตั้งสหภาพแรงงานได้ (ซึ่งในบทความนี้ก็ได้แสดงให้เห็นความเป็นจริงที่ขัดแย้งกับกฎหมายว่า แท้จริงแล้วอาจารย์ก็เป็นแรงงานเช่นกัน) ดังนั้นเหล่านักเรียนสภาคณาจารย์หรือสหภาพนักงานมหาวิทยาลัยจึงถูกใช้เป็นพื้นที่ในการเคลื่อนไหวในประเด็นเรียกร้อง เงินเดือนและสิทธิประโยชน์ไปโดยปริยาย

<sup>15</sup> ในขณะที่สภาคณาจารย์ และเหล่าอาจารย์ในมหาวิทยาลัยขอนแก่นก็ไม่ได้มีความเคลื่อนไหวกลุ่มแฟลป คูอย่างต่อเนื่อง (แต่ไม่มีการเคลื่อนไหวในเชิงกายภาพ เช่น การรวมกลุ่มหรือเดินขบวนประท้วง) ทั้งในประเด็นการ ตัดกระทำการปรับขึ้นเงินเดือนร้อยละ 4 รวมถึงความเป็นธรรมของร่างระเบียบการขึ้นเงินเดือน รวมถึงระยะเวลา ในการจัดทำสัญญาจ้างและการปรับเงินเดือนของกลุ่มข้าราชการที่เปลี่ยนสถานภาพ ไปเป็นพนักงานมหาวิทยาลัยซึ่งก ็น่าติดตามว่าผลของการเคลื่อนไหวจะคลี่คลายในทิศทางใด

<sup>16</sup> สำหรับผู้มีการประเมินผล ย่อมมีมุมมองในแง่ประสิทธิภาพที่ต้องการวัดผลการปฏิบัติงานที่เป็น รูปธรรมและนับหน่วยได้ โดยระบบประเมินมีความต้องการอย่างมากที่ต้องการศึกษาความทุกกิจกรรมให้เหลือเพียง “ชั่วโมงการทำงาน” แต่ในอีกมุมหนึ่ง มันปฏิเสธไม่ได้ว่า ธรรมชาติของการสอนและงานวิจัยเป็นงานที่สร้างสรรค ์ไม่ใช่งานที่ผลิตในสายพานของ โรงงานอุตสาหกรรมที่สามารถนับหน่วยให้ได้อย่างชัดเจน ดังนั้น แบบ ประเมินผลการปฏิบัติงานที่ย่อมควรที่จะสะท้อนแง่มุมดังกล่าวด้วย (เช่น การเขียนหนังสือ 1 เล่ม โดยใช้เวลา 10 แม้วว่าเขียนนาน แต่ได้งานที่มีคุณภาพสูง ก็ไม่สามารถบรรลุคะแนนที่ดีในแบบประเมินได้ เพราะสอดคล้องในเรื่อง ความถี่ของการสร้างงานวิชาการ เป็นต้น)

<sup>17</sup> เมื่อพูดถึงการจัดการเรียนการสอนแบบ module สำหรับหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ ตามปกติคือการ จัด วิชาออกเป็นกลุ่มต่างๆ โดยในกลุ่มประกอบไปด้วยวิชาเฉพาะ เช่น กลุ่มวิชาเศรษฐศาสตร์การเงิน (the mod- ule of financial economics) ก็จะประกอบไปด้วยหลายวิชา คือ วิชาการเงินและการธนาคาร วิชา ทฤษฎีและนโยบายการเงิน วิชาเศรษฐศาสตร์การเงินระหว่างประเทศ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ลักษณะเพิ่มเติมที่คณะฯ ต้องการทำคือ สร้างความเชื่อมโยงในแต่ละวิชาของ module ให้มากขึ้น โดยจัดการสอนแบบเรียงตาม “หัวข้อ” ไม่ได้เรียงตามรายวิชา โดยอาจารย์เจ้าของรายวิชาในกลุ่มต้องนำหัวข้อของวิชาตนมาปรึกษาหารือกันเพื่อเรียงลำดับ หัวข้อใน module ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาความรู้และทักษะของนักศึกษามากที่สุด และลดการบรรยายหัวข้อ ที่ซ้ำซ้อนกัน

<sup>18</sup> การจัดสรรและกระจายส่วนเกินของผู้ดูแลทรัพย์สินเป็น ไปการจัดสรรทรัพยากรตามแผนยุทธศาสตร์ของ คณะ ซึ่งแบ่งออกเป็น 6 ประเด็นหลักได้แก่ 1) ระบบการบริหารจัดการที่ดี 2) การผลิตบัณฑิตที่ดี 3) ด้านการ พัฒนานักศึกษา 4) ด้านการวิจัย 5) ด้านบริการวิชาการ 6) ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมที่ดี 7) ด้านคุณภาพ และระบบประกันคุณภาพ 8) ด้านศิษย์เก่าสัมพันธ์ที่ดี (ในปัจจุบันประมาณ 2556 คือ 0 บวท) และ 9) ด้านชุมชน สัมพันธ์ ซึ่งคณาจารย์มีหน้าที่ในการเสนอ โครงสร้างต่างๆที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์เหล่านี้

<sup>19</sup> อิงจากตัวอย่างในตารางส่วนที่หกเป็นของคณะเรียกว่ากองทุนสำรองคณะวิทยาการจัดการ หรือคือเป็น เงินเก็บของคณะนั่นเอง เงินส่วนไม่สามารถใช้ได้อย่างอำเภอใจ การใช้เงินส่วนนี้ต้องทำเรื่องขออนุญาตและ ได้รับความอนุมัติจากมหาวิทยาลัยเสียก่อน

<sup>20</sup> การรับ “ทุน” ทำวิจัยไม่ว่าจากหน่วยงานภายในหรือภายนอกมหาวิทยาลัย ถือว่าเป็นกระบวนการ ทางชนชั้นรอง เพราะงานวิจัยไม่ได้ถูกทำให้เป็นสินค้า ในทางกลับกัน ถ้าทุกรูปแบบการจัดการในทางผลิต เปลี่ยนไป เช่น คณะ/ภาควิชา “รับจ้าง” ทำวิจัยจากเอกชน รัฐบาล หรือผู้สนใจ โดยคิดราคาตามชิ้นงานหรือ โครงการ และปฏิบัติการวิจัยทำในศูนย์วิจัยที่มีคณะทำงาน ผู้ช่วยวิจัย ลักษณะดังกล่าวสะท้อนว่างานวิจัยได้ถูกทำ ให้กลายเป็น “สินค้า” และมีทีมงานของกระบวนการทางชนชั้นหลักในศูนย์วิจัยขึ้น

<sup>21</sup> ดังนั้นการวางสมดุลระหว่างการทำวิจัยและการรับผิดชอบในรายวิชาจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อความอยู่รอด ของ คณะ/ภาควิชาเช่นกัน เพราะเป็นสองกระบวนการที่สร้างความ “ตึงเครียด” ให้แก่กันได้ กล่าวคือ ถ้าหากทุกๆ คนทำวิจัยกันหมด โดยที่ไม่สอน ก็จะทำให้ขาดรายได้จากการผลิตสินค้าวิชาการ หรือ ถ้าทุกคนสอนหมด โดยไม่ทำวิจัย ย่อมส่งผลต่อชื่อเสียงและความน่าเชื่อถือของ คณะ/ภาควิชาได้

<sup>22</sup> สิ่งที่ต้องทำความเข้าใจคือ การ “ผลิต” โดยกรเขียนตำรา/หนังสือ โดยได้รับทุนสนับสนุนของ อาจารย์ไม่ใช่กระบวนการทางชนชั้นหลัก แต่ทำหน้าที่เขียนขึ้นโดยอาจารย์นั้น ได้ถูกนำไปผ่านกระบวนการผลิตเชิง “อุตสาหกรรม” เช่น ใต้เท้าการตกลงกับ โรงพิมพ์ (นายทุน) เพื่อพิมพ์ ตำรา/หนังสือ เพื่อจัดจำหน่าย โดยได้รับ คำจ้างในรูปแบบของผลตอบแทนตามยอดพิมพ์หรือยอดขายรายเล่ม ตรงนี้ถือว่าพลังงานแรงงานของผู้เขียนที่บรรจุใน ตำรา/หนังสือ ได้ผ่าน “กระบวนการด้านแรงงาน” แปลเปลี่ยนพลังแรงงานให้กลายเป็นสินค้าที่มีมูลค่าเพื่อออก การ ทุจริต ซึ่งถือว่าเป็นการทำงานของกระบวนการทางชนชั้นหลัก

<sup>23</sup> นอกจากนี้ การที่รัฐเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการผลิตสินค้าวิชาการของมหาวิทยาลัย ด้วยการสนับสนุนเงินอุดหนุนดังกล่าว ได้สะท้อนถึงคุณสมบัติของสินค้าวิชาการที่สามารถสร้างผลกระทบภายนอกที่เป็นบวก (positive externalities) ได้ กล่าวคือ การที่มีผู้ผ่านการอบรม/การศึกษาในระดับที่สูงขึ้น สามารถนำมาซึ่งกำลังแรงงานที่มีผลิตภาพมากขึ้น และสร้างโอกาสในการเป็นผู้นำในองค์กร (ทั้งภาครัฐและเอกชน) มากขึ้น รวมถึงช่วยให้รัฐสามารถกำกับดูแลประชาชนของได้ง่ายขึ้น (เนื่องจากประชาชนชนที่มีทางการศึกษาย่อมผ่านการปลูกฝังจิตสำนึกความรับผิดชอบและความเป็นระเบียบด้วย) ซึ่งทั้งหมดถือว่านอกจากตัวผู้ที่ได้รับการศึกษาแล้วสังคมที่เขาวางอาศัยอยู่ก็ยังได้รับประโยชน์จากกิจกรรมการศึกษาด้วย ดังนั้นการที่มหาวิทยาลัยรัฐได้รับการอุดหนุน จึงเพื่อเป็นการขยายการเข้าถึงการศึกษา (ไม่ทำให้ค่าธรรมเนียมการศึกษาสูงเกิน) และขยายวงของการสร้างผลกระทบภายนอกทางบวกด้วย

<sup>24</sup> ความมากน้อยของการจัดสรรงบประมาณสามารถผันแปรไปตามความสามารถในการต่อรองและความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยและคณะ

<sup>25</sup> กรณีที่กล่าวถึงคือมหาวิทยาลัยรัฐบาล ที่ยังได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลอยู่ แต่ถ้าเป็นในกรณีของมหาวิทยาลัยเอกชน อาจต้องหาเงินเพื่อให้ครอบคลุมรายการดังกล่าวด้วยทุนการบริจาคร หรือการกู้เงินจากสถาบันการเงินในนามของเงินกู้เพื่อการลงทุน (เป็นกระบวนการที่ไม่ใช่ชนชั้นทั้งสิน)

<sup>26</sup> อ้างจาก หลักเกณฑ์วิธีการจ้าง เงินใจกรจ้าง พนักงานมหาวิทยาลัย และลูกจ้างของมหาวิทยาลัย ใน ประกาศคณะกรรมการบริหารงานบุคคล ประจำมหาวิทยาลัยขอนแก่นฉบับที่ 5/2558 (2558)

<sup>27</sup> อันที่จริง การสร้างแรงจูงใจเพื่อประสิทธิภาพทางวิชาการ โดยที่ไม่อิงกับการ “เลิกจ้าง” สามารถทำได้หลายวิธี เช่น การใช้นโยบายแบบ “แครอท” กล่าวคือสร้างแรงจูงด้วยผลตอบแทน ซึ่งหลายคณะได้มีวิธีดังกล่าวสำหรับตนเองอยู่แล้ว (เช่น รางวัลสำหรับการตีพิมพ์งานวิจัยในวารสารวิชาการ เป็นต้น) รวมถึงอาจมีการกระตุ้นหลงโทษ โดยการ “แซ่แข็ง” ไม่ขึ้นเงินเดือนในกรณีที่อาจารย์ไม่สามารถเข้าสู่ตำแหน่งได้ในเวลาที่กำหนด เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การอธิบายปัญหาของเงินใจกรจ้างงานดังกล่าวไม่ใช่ประเด็นหลักของบทความนี้ บทความนี้ต้องการเพียงชี้ให้เห็นว่ามีสถานการณ์ใดบ้าง ที่ทำให้เงินใจดังกล่าวอาจสร้างความขัดแย้งให้แก่การสร้างมูลค่าส่วนเกิน และการสะสมทุนของ คณะ/ภาควิชา ได้

<sup>28</sup> เช่น การสนับสนุนความคิดและอุดมการณ์ของชนชั้นนำในการครอบงำสังคม หรือ การมีส่วนร่วมในการบริโภคเพื่อเลือกฐานะเป็นชนชั้นกลาง เป็นต้น

<sup>29</sup> ผู้นิยมการจัดอันดับมหาวิทยาลัยหลายคนอาจโต้แย้งในประเด็นนี้ได้ เนื่องจากสำนักที่วัดระดับมหาวิทยาลัยโลกนั้นมีการพิจารณาด้านการสอนเข้าไปด้วย แต่ก็ไม่สามารถปฏิเสธไม่ได้ว่าการงานวิจัยถือเป็นสัดส่วนที่สูงมากในการวัดระดับ เช่น สำนักจัดอันดับ Times Higher Education ([www.timeshighereducation.com](http://www.timeshighereducation.com)) ได้แบ่งสัดส่วนการวัดออกเป็น ด้านการสอนร้อยละ 30 ด้านการวิจัยร้อยละ 30 ด้านการอ้างอิง (อิทธิพลของงานวิจัย) ร้อยละ 30 และรายได้จากอุตสาหกรรมและภาพลักษณ์ในระดับนานาชาติอีกร้อยละ 10 ซึ่งเห็นได้ว่า การวัดที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้นนับได้ถึงร้อยละ 60 ซึ่งถือว่าเป็นส่วนใหญ่ของการวัดผล นอกจากนี้ตัวแปรวัดผลด้านการวิจัยบางตัวยังเป็นที่ยกเถียงกันอยู่มาก เช่น การวัดด้านวิจัยจากรายได้จากงานวิจัย ซึ่งไม่จำเป็นต้องสะท้อนคุณภาพของงานวิจัยเสมอไป และเป็นตัวเลขที่แปรเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ทางเศรษฐกิจด้วย

## รายการอ้างอิง

### เอกสารภาษาต่างประเทศ

- Becker, G. (1964). *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis*. New York: National Bureau of Economic Research.
- Borjas, G. (2010). *Labour Economics* (5th edition), New York: McGraw-Hill.
- Harris, K. (1982). *Teachers and Classes: a Marxist Analysis*. London and Boston: Routledge.
- Harvie, D. (2006). Value production and struggle in the classroom: Teachers within, against and beyond capital, *Capital and Class*, 30 (1): 1-32.
- Kaufman, B. and Hitchkiss, J. (2003). *The Economics of Labour Market* (6th edition) Mason : Thompson South-Western.
- Schultz, T.W. (1961). Investment in Human Capital, *American Economic Review*, 51: 1-17.
- Mincer, J. (1974). *Schooling, Experience, and Earnings* . New York: National Bureau of Economic Research.
- Wolff, Richard D. and Resnick, Stephen A. (1987a). *Knowledge and Class: A Marxian Critique of Political Economy*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Wolff, Richard D. and Resnick, Stephen A. (1987b). *Economics: Marxian versus Neoclassical*. Baltimore and London: The John Hopkins University Press.

### เอกสารภาษาไทย

- พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยขอนแก่น พ.ศ. 2558. (2558). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 132 ตอน ที่ 66 ก
- ยศ ลั่นตมสมบัติ. (2552). มหาวิทยาลัยวิชัยแห่งชาติ. กรุงเทพฯธุรกิจ, 28 กันยายน, หน้า11
- หลักเกณฑ์วิธีการจ้าง เงื่อนไขการจ้าง พนักงานมหาวิทยาลัย และลูกจ้างของมหาวิทยาลัย (2558). ประกาศคณะกรรมการบริหารงานบุคคล ประจำมหาวิทยาลัยขอนแก่น. ฉบับที่ 5/2558.

## Translated Thai References

- The Enactment of Khon Kaen University 2015. (2015). The Royal Thai Government Gazette. Vol 132 Section 66 Kor Kai.
- Santasombat, Yos. (2010). The University of National Research. *Krungthep Dhurakij*, 28 September, page 11.
- Employment Guidelines and Conditions of University Officers and Employees. (2015). *Announcement of the Board of Personnel Management of Khon Kaen University*. Issue 5/2015